

“บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน”: การโหยหาอดีตและ การสร้างจินตภาพให้กับสตรีในนวนิยายแม่เบีย Love is Homesickness¹: Nostalgia and the Fetishisation of the Female Body in *Mae Bia*

ชุตินา ประภาสวุฒิสาร
Chutima Pragatwutisarn

บทคัดย่อ

แม่เบีย (2530) เป็นนวนิยายที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหารากเหง้า ตัวละครเอกชายคือ ชนะชล การออกเดินทางของชนะชลไปยังชนบทที่สุพรรณบุรีทำให้เขาพบกับเมขลาซึ่งเป็นเจ้าของเรือนไทยที่เขาปรารถนา การพบเจอกับเมขลาเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวความรักและความปรารถนาอันสิ้นสุดลงที่ความตายของชนะชล หากมองอย่างผิวเผินอาจสรุปว่าสาเหตุของความหายนะและความตายของชนะชลมาจากการพบเจอกับผู้หญิงที่ชื่อเมขลา อย่างไรก็ตามบทความชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าการเสียชีวิตของชนะชลถือเป็นโคกนาฏกรรมของปัจเจกชนในสังคมสมัยใหม่และสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตของชนะชลมิได้มาจากสตรีเพศ การถวิลหาสิ่งที่ขาดหายไปในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ของชนะชลนำไปสู่การสร้างเมขลาให้เป็นวัตถุแห่งการคลั่งไคล้ไหลหลง เพื่อชดเชยความรู้สึกว่างเปล่าและขาดพร่องในจิตใจของตน อย่างไรก็ตามการหลงติดในมายาภาพที่ตนสร้างขึ้นทำให้ชนะชลปฏิเสธโลกความเป็นจริงและเลือกที่จะเผชิญกับความตายในท้ายที่สุด

คำสำคัญ: เพศสถานะ, ความเป็นสมัยใหม่, การโหยหาอดีต, ความคลั่งไคล้ไหลหลง, ความพรั่นพรึงดั้งเดิม

Abstract

Mae Bia (1987) is a popular novel with the central theme of root-searching by a male protagonist, Chanachon. The search takes him to the rural area of Supanburi province, where he meets Mekhala, the owner of a traditional Thai style house which happens to be Chanachon's dream home. Their encounter marks the beginning of their story of forbidden desires that ends with the tragic death of Chanachon. The protagonist's death could be interpreted as the result of his fatal attractions to Mekhala who like the *femme fatale* lures men to their death with the false promise of forbidden pleasures. However, I argue that what the author portrays through the death of Chanachon is the tragedy of a modern man who suffers from loss and trauma in modern capitalist society. The nostalgia for a lost paradise causes Chanachon to construct Makhala as an object of fetishistic desire. Trapped by his fantasy of unity and wholeness, Chanachon abandons the reality of modern world and reunites with his lost object of desire in death.

Keywords: gender, modernity, nostalgia, fetishism, abjection

บทนำ

แม่เบี้ย เป็นนวนิยายที่โด่งดังของวาณิช จรุงกิจอนันต์ ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่อย่างเต็มตัว นวนิยายเล่มนี้มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการแปลกแยกจากรากเหง้าความเป็นไทยและการโยกหาดิตของตัวละครเอกคือ ชนะชล นักธุรกิจหนุ่มวัยสี่สิบปีซึ่งประสบความสำเร็จทั้งอาชีพการงานและชีวิตครอบครัว ชนะชลเป็นเจ้าของธุรกิจส่งออก มีฐานะร่ำรวย เขาแต่งงานกับไหมแก้วและมีบุตรชายหญิงอย่างละคน ชนะชลดูเหมือนจะมีชีวิตที่สมบูรณ์เพียบพร้อมทุกประการ แต่เขากลับรู้สึกว่ามีบางสิ่งบางอย่างขาดหายไปในชีวิต ทำให้เขาแสวงหาสิ่งที่เติมเต็มความขาดพร่อง การแสวงหาของชนะชลทำให้เขาออกเดินทางพร้อมคณะทัวร์ไปยังสุพรรณบุรีและพบกับเมขลา ซึ่งทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์และเป็นเจ้าของเรือนไทยในแบบที่เขาใฝ่ฝันทุกประการ การพบกับเมขลาเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวความรักและความปรารถนาซึ่งแยกไม่ออกจากแก่นเรื่องของการแสวงหารากเหง้าความเป็นไทยของชนะชล

ประเด็นหนึ่งที่นำสังเกตเกี่ยวกับ แม่เบี้ย คือ นวนิยายเล่มนี้เขียนขึ้นจากมุมมองของเพศชายเป็นหลัก โดยผู้เขียนให้ตัวละครชายเป็นจุดศูนย์กลางของเรื่อง ดังเห็นได้จากการดำเนินเรื่องซึ่งเน้นไปที่การนำเสนอเรื่องราวของตัวละครเอกชายคือ ชนะชล โดยเริ่มจากการเดินทางของชนะชลเพื่อเสาะแสวงหาเรือนไทยจนพบกับเมขลา และสิ้นสุดลงที่การเสียชีวิตของชนะชล ในกระแสนำหน้าเรือนไทยแห่งนี้ การพบเจอกับเมขลาเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวความปรารถนาและความสัมพันธ์อันลึกซึ้งอันนำมาซึ่งภัยอันตรายและความตายของชนะชล หากมองอย่างผิวเผินอาจสรุปว่าสาเหตุของความหายนะและความตายของชนะชลมาจากผู้หญิงที่ชื่อเมขลา ชนะชลลุ่มหลงในเสน่ห์ของเมขลาและเรือนไทยจนถอนตัวไม่ขึ้น เขาละทิ้งครอบครัว หน้าที่การงาน ทรัพย์สินเงินทอง และปรารถนาที่จะอยู่กับเมขลาในเรือนไทยที่

สุพรรณบุรี แม้สถานที่แห่งนี้จะเป็นที่ต้องห้ามสำหรับเขาก็ตาม การละเมิดข้อห้ามของสังคมและกระทำในสิ่งที่เสี่ยงอันตรายส่งผลให้ชนะชลพบกับจุดจบในท้ายที่สุด หญิงสาวที่มีเสน่ห์เย้ายวนอย่างเมขลาจึงถูกระหนึ่งว่าเป็นผู้หญิงอันตรายที่ผู้ชายควรหลีกเลี่ยง (Femme fatale) อย่างไรก็ตามในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนบทความต้องการชี้ให้เห็นว่าการเสียชีวิตของชนะชลเป็นโศกนาฏกรรมของปัจเจกชนในสังคมสมัยใหม่² และสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตของชนะชลมิได้มาจากสตรีเพศ หากเป็นผลมาจากการถวิลหาสิ่งที่ขาดหายไปในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ อันนำมาซึ่งการสร้างจินตภาพของตัวละครเอกชายให้กับเมขลา เพื่อชดเชยความรู้สึกว่างเปล่าและขาดพร่องในจิตใจสำนึกของตัวละคร ความหลงใหลในตัวเมขลาของชนะชลจึงแยกไม่ออกจากอาการลุ่มหลงในมายาภาพที่ตนสร้างขึ้นให้กับเมขลา อย่างไรก็ตามตัวตนสมบูรณ์แบบที่ชนะชลแสวงหาเป็นภาพลวงตาที่มีอาจเป็นไปได้ในโลกความจริง ความหายนะและความตายของชนะชลในตอนท้ายเรื่องจึงไม่ได้มีสาเหตุจากเมขลา หากมาจากความไร้เดียงสาของตัวละครชายอย่างชนะชลที่หลงเชื่อว่าเขาสามารถกอบกู้สิ่งที่หายไปในอดีตให้กลับคืนมาใหม่ได้

โลกาภิวัตน์กับการโยนหาอดีต

การเข้าสู่ความทันสมัยเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ที่ไม่เพียงนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและความรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร หากยังนำมาซึ่งการหายไป (Loss) ของบางสิ่งบางอย่างในโลกสมัยใหม่ การพัฒนาประเทศให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกส่งผลให้สังคมไทยที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนมาเป็นสังคมที่เน้นภาคอุตสาหกรรม การค้า และการส่งออก ค่านิยมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเงินตราเข้ามาแทนที่ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ พิธีกรรมท้องถิ่นซึ่งเคยเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ความเป็นสมัยใหม่ส่งผลให้ผู้คนแปลกแยกจากรากเหง้า ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง ดังที่ ธงชัย

วินิจจะกุล พูดถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเป็นผลจากการพัฒนาประเทศเป็นอุตสาหกรรมว่า

พลังของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้แยกคนที่มีเชื้อสายไทยออกจากวิถีชีวิตแบบชนบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น เมืองขนาดใหญ่ขยายตัวขึ้นอย่างมาก การย้ายถิ่นฐานภายในประเทศได้โดยย้ายคนจากหมู่บ้านหรือเมืองเล็ก ๆ เข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ และพวกเขา ก็อยู่ในอภินครเหล่านี้ โดยปราศจากราก การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีพลังและมีผลในทางทำลายเสียจนกระทั่ง ความขัดแย้งระหว่างอดีตและปัจจุบันสามารถรู้สึกได้ในทุก ๆ ทาง ผลที่ตามมาประการหนึ่งคือ การโยยหาอดีต เมื่อไม่นานมานี้ได้มีคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นปัญญาชนในเมืองและนักธุรกิจ ได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ จัดนิทรรศการสิ่งของในอดีต ตั้งพิพิธภัณฑ์ ภาพยนตร์ ดนตรี สิ่งพิมพ์ และอื่น ๆ ตลอดจนการรักษา สถาปัตยกรรมเก่า ๆ งานพิมพ์ที่ว่าด้วยสยามในอดีตหรือกรุงเทพฯ ในอดีตมีอยู่ล้นตลาด ยิ่งกรุงเทพฯ วิ่งเข้าสู่อนาคตเร็วเพียงใด ความดึงดูดใจของลัทธินิยมอดีตแบบใหม่ก็ยิ่งมีสูงขึ้นเท่านั้น³

นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยียังนำมาซึ่งความเชื่อในสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้ ตรรกะแบบเหตุผลนิยมและการมองโลกแบบกลไกเอื้อให้การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ดังเห็นได้จากการถางป่า การสร้างเขื่อน การทำเหมือง เป็นต้น ตรรกะแบบเหตุผลนิยมของสังคมสมัยใหม่ยังได้ทำลายความลึกลับ ความศักดิ์สิทธิ์ และความโรแมนติกของโลกยุคเก่าให้หมดสิ้นไป โลกสมัยใหม่จึงเป็นโลกที่ปฏิเสธจิตวิญญาณและความลึกลับมหัศจรรย์ อารมณ์ความรู้สึกและสัจชาติญาณ ตกอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของเหตุผล การปรับเปลี่ยนจากโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred world) มาเป็นโลกสามัญ (Secular world) ส่งผลผู้คนในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในสังคมเมือง มีวิถีชีวิตที่แห้งแล้งและเผชิญกับความว่างเปล่าทางจิตวิญญาณ แม้ว่าโลกสมัยใหม่จะมั่งคั่งด้วยวัตถุก็ตาม⁴

การรับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมตะวันตกสร้างความหวาดวิตกให้แก่สังคมไทยว่าอาจนำไปสู่การหลงลืมหรือปฏิเสธรากเหง้าวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมองสิ่งนี้ว่า “ล้าหลัง” หรือ “ด้อยกว่า” วัฒนธรรมต่างชาติ อย่างไรก็ตามความรู้สึกว่าอดีตกำลังจะเลือนหายไปไม่ซ้ายังกระตุ้นให้คนในยุคนี้เกิดความรู้สึกโหยหาอดีตและต้องการกลับไปรื้อฟื้นรากเหง้าความเป็นไทยให้กลับคืนมา โลกาวัดน์จึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่มีลักษณะย้อนแย้งในตัวเอง กล่าวคือโลกาวัดน์ไม่ได้เป็นเรื่องราวการครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตกแต่เพียงอย่างเดียวดังที่หลายคนหวาดวิตก ทว่ากระแสโลกาวัดน์ที่ทำให้ผู้คนในยุคนี้หลงลืมหรือปฏิเสธรากเหง้าความเป็นไทยยังนำไปสู่การได้กลับกับกระแสดังกล่าวผ่านทางการถวิลหาอดีตและการกลับไปรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย ท้องถิ่นนิยมจึงเป็นกระแสที่เกิดขึ้นควบคู่กับโลกาวัดน์และแยกไม่ออกจากสำนึกเรื่องชาตินิยม ใน *คืนสู่รากเหง้า* เสรีพงศ์พิศ ชี้ให้เห็นว่าการกลับไปสืบค้นอดีตรากเหง้าความเป็นมาของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นในยุคนี้ เพื่อให้ทราบตัวตนเองคือใคร มาจากไหน และเป็นลูกหลานของใคร อย่างไรก็ตาม เสรีเตือนให้ผู้อ่านตระหนักว่าการรื้อฟื้นอดีตไม่ใช่เป็นความพยายามที่จะกลับไปเป็นเหมือนดังเดิมหรือการโหยหาสวรรค์หาย ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เสรีเห็นว่าการสืบค้นอดีตนั้นต้องเกี่ยวข้องกับปัจจุบัน กล่าวคือการรื้อฟื้นอดีตควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อร้อยรัดอดีตเข้ากับปัจจุบันและก้าวต่อไปในอนาคต ดังนั้นการหันกลับไปหาอดีตจึงมิใช่จมปลักอยู่ในอดีต แต่เป็นการคัดสรรอดีตมาใช้กับปัจจุบัน ดังที่เสรีกล่าวว่า “การสืบค้นหาอดีต ไม่ใช่เพื่อกลับไปหาอดีต โหยหาสวรรค์หาย แต่เป็นการคืนสู่รากเหง้า เอาจิตวิญญาณดั้งเดิมกลับคืนมา ค้นหาคุณค่าของวิถีดั้งเดิมและนำมาปรับใช้กับวิถีปัจจุบัน”⁵

แม่เบี้ย เป็นนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาวัดน์ นวนิยายเปิดฉากด้วยการเดินทางของคณะทัวร์วัฒนธรรมจากกรุงเทพฯ เพื่อเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชนบท

ในสุพรรณบุรี คณะทัวร์กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประกอบด้วยนักธุรกิจและเจ้าของกิจการ ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นกลางจากเมืองหลวงและคุ้นเคยกับวัฒนธรรมตะวันตกเป็นอย่างดี ดังเห็นจากคำพูดของลูกทัวร์คนหนึ่งว่า “ดิฉันเคยเห็นเขาสร้างบ้านในอเมริกา เขาสร้างเสร็จในวันเดียวเหมือนกัน” (น. 31) หรือตอนที่เมขลา ยั่วล้อลูกทัวร์ของเธอว่า “หรือไม่เคยกินปลาตุก กินไม่ได้เหม็นคาว กินได้แต่แหลมอน” (น. 18) สังคมไทยที่ปรากฏใน *แม่เบี้ย* ยังแสดงให้เห็นค่านิยมของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมตรา ความสัมพันธ์ของผู้คนเป็นไปอย่างผิวเผิน ทุกสิ่งถูกตีค่าเป็นเงินตรา ดังที่ลูกทัวร์คนหนึ่งกล่าวได้กับเมขลาเมื่อเธอเตือนให้นึกถึงบุญคุณของชาวนาที่ปลูกข้าวให้รับประทาน ว่า “ก็ [ชาวนา] อยากได้เงินผมนี้ ปลูกข้าวขายก็ได้เงินนี่ครับ” (น. 20) ความคิดที่ว่าเงินสามารถซื้อทุกสิ่งทุกอย่างได้เข้ามาแทนที่สำนึกในบุญคุณของชาวนาที่ปลูกข้าวให้รับประทาน และเมื่อคณะทัวร์นั่งเรือมาดเพื่อข้ามฟากเพื่อไปยังเรือนไทย คำถามที่ลูกทัวร์คนหนึ่งสงสัยคือ “เรือลำนี้ค่าจ้างต่อลำละเท่าไร” (น. 24)

ทัวร์นำเที่ยวสุพรรณบุรีในนวนิยาย *แม่เบี้ย* ถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์⁶ การดำรงชีวิตที่แวดล้อมด้วยสิ่งปรุงแต่ง วัตถุนิยม รวมถึงกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดของสังคม ทำให้ชนชั้นกลางในเมืองเหล่านี้โยยหาความเป็นไทยในอดีต และแสดงออกด้วยการทัศนจารไปดูความงามตามชาติในท้องถิ่นชนบทของสุพรรณบุรี อาทิ นาข้าว แม่น้ำ และเรือนไทย สิ่งเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย แต่กลับกลายเป็นของแปลกใหม่สำหรับคนเมืองในยุคปัจจุบันซึ่งไม่คุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอีกต่อไป ทัวร์วัฒนธรรมนอกจากจะเป็นกระแสที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์แล้ว ยังมีบทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ความเป็นไทยให้กับผู้คนยุคปัจจุบันที่กำลังโยยหาความเป็นไทยอีกด้วย เอ็ดเวิร์ด เอ็ม บรูเนอร์ (Edward M. Bruner) พูดถึงวาทกรรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอภาพของโลกที่สามว่าเป็นดินแดนลึกลับ มหัศจรรย์ และอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ

อันบริสุทธิ์ไม่ต่างจากสวรรค์บนดิน ในการศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวเช่นบาห์ลี บรุนเนอร์ พูดยถึงการขายความฝันแบบโรแมนติคให้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ ความสวยงามและความมหัศจรรย์ของดินแดนที่ห่างไกลนี้ว่า

We recognize the trope of the vanishing primitive, the pastoral allegory, the quest for origin.... This romantic characterization not only suppresses the true condition of Balinese life; it also depicts a culture that never existed.... The excesses of the descriptions of Bali and many other Third World tourist sites echo Orientalist discourse and anthropological monographs based on a hypothetical ethnographic present.⁷

คำกล่าวข้างต้นช่วยอธิบายบทบาทของทัวร์วัฒนธรรมในการสร้างภาพ ความเป็นไทยที่ปรากฏในเรื่องแม่เปี้ย ในฐานะมัคคุเทศก์และเจ้าของบริษัท ท่องเที่ยว เมขลาไม่เพียงแต่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่ ลูกทัวร์เท่านั้น หากยังมีส่วนในการสร้างภาพสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ให้เป็น ดินแดนโรแมนติค ผ่านคำบรรยายที่พูดถึงสังคมชนบทในสุพรรณบุรีว่าเป็น สังคมเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว และยังคงรักษาความเป็นไทย ผู้คนมีวิถีชีวิตแบบยังชีพเลี้ยงตัวเอง ไม่ตกเป็นทาสเงินตรา ภาพของ ชนบทสุพรรณบุรีที่เมขลานำเสนอจึงมีกลิ่นอายของความโรแมนติค ชวนให้ ผู้ฟังหวนนึกถึงอดีตที่ไม่มีอยู่แล้วหรือกำลังจะสูญหายไป ในสังคมเมือง และ เมื่อคณะทัวร์เดินทางไปยังเรือนไทยของเมขลาที่สุพรรณบุรี การสร้างภาพ ความเป็นไทยในแบบโรแมนติคปรากฏให้เห็นอีกครั้ง นับตั้งแต่การเดินทางไป ยังเรือนไทยด้วยการสัญจรทางน้ำ การพาชมเรือนไทยหลังงามที่เก่าแก่และ หายาก การรับรองคณะทัวร์ด้วยขนมไทยโบราณ แม้แต่เมขลาเองซึ่งเป็นสาว ทนสมัยยังเปลี่ยนมาใส่ชุดไทยหมสไบให้เข้ากับบรรยากาศความเป็นไทยแบบ ดั้งเดิม ภาพความเป็นไทยแบบโรแมนติคจึงเป็นสิ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวสร้าง

ขึ้นเพื่อตอบสนองการโยยหาความเป็นไทยของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามก็ตามความเป็นไทยที่น่าเสนอจึงหาใช่ความเป็นไทยที่ “จริงแท้” หากเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นในบริบทของธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยว

แม้ทิวทัศน์ธรรมชาติที่เมขลาจัดขึ้นจะมุ่งนำเสนอความเป็นไทยผ่านทางกรเี่ยมชมชนบทและวิถีชีวิตแบบไทยๆ หากแต่ความเป็นไทยที่ผู้คนในยุคนี้ถวิลหามีลักษณะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเป็นไทย อาทิ เรือนไทย ชุดไทย ขนมไทย ดอกไม้ไทย หาใช่ความเป็นไทยที่ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนไม่ ดังเห็นจากคำถามของลูกค้าทัวร์เมื่อพบว่าเมขลาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายมาเป็นชุดไทยเพื่อต้อนรับคณะทัวร์ที่มาเี่ยมชมบ้านของเธอ “คุณแต่งชุด [ไทย] อย่างนี้ตอนอยู่บ้านตลอดเลยหรือ” “ไม่หรอกค่ะ แต่งบ่อยนักไม่ไหว คนเขาสื่อไปจนทั่วคั้งน้ำแล้วว่าลูกสาวบ้านนี้สติไม่ค่อยสมบูรณ์” (น. 29) ผู้เขียนยังวิจารณ์ความอวดมั่งอวดมีของบรรดาเศรษฐีใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายจีนที่มั่งคั่งจากการทำธุรกิจ และแสดงออกถึงความเป็นไทยด้วยการมีเรือนไทยไว้ประดับบารมีว่าเป็น “พวกรสนิยมไทยแต่ใจเจ๊ก” (น. 17) อดีตถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ชุดไทยที่เมขลาสวมใส่หรือเรือนไทยของบรรดาเศรษฐีใหม่เป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เพื่อตอบสนองการโยยหาอดีตของชนชั้นกลางในสังคมเมืองไม่ได้เป็นสิ่งที่หลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของผู้คนในยุคนี้แต่อย่างใด นอกจากนี้ ขณะที่บรรดาลูกทัวร์พากันตื่นตื้นตันกับเรือนไทยของเมขลาที่สุพรรณบุรี แต่กลับไม่มีใครให้ความสนใจพูดคุยกับลุงทิมและป้าทาบคนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในเรือนไทย รวากับว่าคนทั้งสองไม่มีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งนี้ ปฏิกริยาของลูกค้าทัวร์สื่อให้เห็นการโยยหาอดีตในรูปของวัตถุสิ่งของอันเป็นสัญลักษณ์หรือภาพแทนความเป็นไทย เรือนไทยจึงเป็นสิ่งที่เก่าแก่ที่ควรค่ากับการอนุรักษ์ ขณะที่วิถีไทยเช่น การเคารพนับถือผู้ใหญ่ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ภูมิปัญญาชาวบ้าน กลับเป็นสิ่งผู้คนในยุคนี้เห็นว่าเป็นความล้าหลังและเป็นอุปสรรคต่อระบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการแข่งขัน ประสิทธิภาพ และความเจริญก้าวหน้า

ชนะชลกับการแสวงหารากเหง้าความเป็นไทย

การเดินทางมาสุพรรณบุรีของชนะชลยังสื่อให้เห็นการโหยหาอดีตในระดับปัจเจกบุคคล แม้ชนะชลได้ร่วมเดินทางกับคณะทัวร์มายังสุพรรณบุรี แต่วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของเขาไม่ใช่เพื่อต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่นของไทย เขาเดินทางมากับคณะทัวร์เพื่อเสาะแสวงหาเรือนไทยมาครอบครอง ความต้องการเรือนไทยของชนะชลต่างจากบรรดา “เศรษฐีใหม่” ที่อยากมีเรือนไทยไว้เพื่อ “ประดับบารมี” เรือนไทยที่ชนะชลต้องการคือ “เรือนไทยแบบที่เป็นของแท้และเป็นแบบฉบับที่เป็นมาแต่ดั้งเดิม” (น. 17) ชนะชลหาเหตุผลให้กับตนเองไม่ได้ว่าเหตุใดเขาถึงอยากได้เรือนไทยมาครอบครอง “เพราะอะไร เพื่ออะไร เขายังตอบตัวเองไม่ได้ รู้แต่ว่าความต้องการของเขานั้นเพิ่มขึ้นทุกวัน ความต้องการที่จะหลบนอนในบ้านแบบไทยของเขานั้นแรงร่ำ ล้ำลึกอยู่ในความรู้สึก” (น. 17) หากมองอย่างผิวเผินการแสวงหาเรือนไทยของชนะชลอาจมีสาเหตุมาจากภูมิหลังของตัวละคร ชนะชลจากบ้านไปเรียนหนังสือที่เมืองนอกตั้งแต่วัยเยาว์ เขาใช้ชีวิตในต่างประเทศนานนับสิบปีก่อนกลับมาเมืองไทยพร้อมกับภรรยาคือ ไหมแก้ว ความสนใจของชนะชลในทุกสิ่งเกี่ยวกับไทยอาจมีสาเหตุมาจากการที่เขาเห็นห่างจากรากเหง้าความเป็นไทย เขาเลือกไหมแก้วมาเป็นภรรยาเพราะเธอเป็นกุลสตรีไทยที่เรียบร้อยอ่อนหวาน อย่างไรก็ตามการมีภรรยาที่มาจากตระกูลขุนนางเก่าและเป็นกุลสตรีไม่ทำให้การโหยหาความเป็นไทยของชนะชลหมดลงไปได้ อาการถวิลหาความเป็นไทยของชนะชลยังคงปรากฏให้เห็นผ่านทางความต้องการครอบครองเรือนไทย

ความต้องการเป็นเจ้าของเรือนไทยของชนะชลไม่เป็นเพียงอาการโหยหาความเป็นไทยที่เกิดขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์เท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับปมในอดีตที่ฝังใจเขามาตลอดอีกด้วย “ชนะชล” เป็นชื่อที่พ่อแม่บุญธรรมของเขาตั้งให้ เมื่อครั้งที่ทั้งสองช่วยชีวิตเขาให้รอดตายจากการจมน้ำในวัยเด็ก

เหตุการณ์ครั้งนั้นได้คร่าชีวิตพ่อและแม่ที่แท้จริงของเขา แม้ภายนอกขณะชลดูเป็นคนสงบนิ่ง เยียบขรึม และควบคุมตนเองได้ แต่ภายในเขาถูกรบกวนด้วยความกลัวสองประการ ซึ่งเขาปกปิดเป็นความลับไม่ให้ใครล่วงรู้แม้แต่หมแก้ว ภรรยาของเขาเอง ความกลัวที่ว่านี้คือ “เขากลัวใครจะรู้ว่าเขาไม่ใช่ลูกของนายสุจินต์และคุณหญิงสาวิตรี และความกลัวประการที่สองคือกลัวจมน้ำตาย” (น. 98) เหตุการณ์ที่ขณะชลรอดตายจากการจมน้ำและกลายมาเป็นบุตรบุญธรรมของมหาเศรษฐีเป็นปมในอดีตซึ่งสามารถตีความในเชิงจิตวิเคราะห์เพื่ออธิบาย “ความต้องการที่จะหลบซ่อนในบ้านแบบไทย” ซึ่งเป็นความต้องการอัน “เร่ร่อนลี้ลึกลึกอยู่ในความรู้สึก” ของขณะชล (น. 17) ทั้งสองเหตุการณ์แยกไม่ออกจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจากสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมใกล้ชิดกับธรรมชาติ มาเป็นสังคมเมืองที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ใน *แม่เบี้ย* น้ำเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิสนธิหรือการกำเนิดของชีวิต การจมน้ำในวัยเด็กของขณะชลอาจเปรียบได้กับการที่ทารกจมอยู่ในน้ำคร่ำภายในครรภ์มารดา ช่วงเวลาที่อยู่ในครรภ์มารดาเป็นช่วงเวลาที่ทารกอยู่ในสภาวะไร้ตัวตน เนื่องจากหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับแม่ผู้ให้กำเนิด ผู้เขียนพูดถึงการรอดตายจากการจมน้ำของขณะชลอย่างมีนัยยะว่า “ชื่อของเขามีความหมายว่าชนะน้ำ แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่ เขาไม่เคยคิดว่าตนเองเป็นผู้ชนะน้ำ นอกจากครั้งหนึ่งครั้งเดียวในชีวิต ชัยชนะครั้งนั้นทำให้เขาเติบโตมาเป็นตัวเขาทุกวันนี้” (น. 23) น้ำจึงมีความหมายเกี่ยวข้องกับชีวิตและความตาย⁸ การถือกำเนิดจากครรภ์มารดาเปรียบเสมือนการรอดตายจากการจมน้ำ ซึ่งเป็นชัยชนะเพียง “ครั้งหนึ่งครั้งเดียว” ในชีวิตของขณะชล แม้ตัวตนของเขาจะถือกำเนิดจากสายน้ำ แต่น้ำกลับเป็นสิ่งที่ขณะชลหวาดกลัวมาตลอด สิ่งที่ขณะชลหวาดกลัวเกี่ยวกับน้ำคือการกลัว “จมน้ำตาย” “ทุกครั้งที่จำเป็นจะต้องไปไหนทางน้ำ เขามักจะมีท่าลึงเลเสมอ เป็นจิตใต้สำนึกที่หลอนเขามาตลอดเวลาของชีวิตว่าเขากับน้ำนั้นเป็นบางสิ่งบางอย่างที่ตรงข้ามกัน” (น. 22) ความ

กลัวของชนะชลที่มีต่อสายน้ำอาจเป็นเพราะเหตุการณ์ฝังใจจากอุบัติเหตุเรือล่มที่คร่าชีวิตพ่อและแม่ของเขาไป แต่เป็นไปได้ว่าความกลัวน้ำของชนะชลยังสะท้อนให้เห็นความหวาดวิตกที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึกว่าตัวตนที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงอุบัติเหตุการณ์และอาจกลับคืนสู่สภาวะไร้ตัวตนได้ทุกเมื่อ ความหวาดกลัวน้ำจึงเกิดขึ้นภายหลังจากที่ชนะชลรอดตายจากการจมน้ำ นั่นคือหลังจากที่เขาถือกำเนิดจากครรภ์มารดาและมีตัวตนอยู่ทุกวันนี้ การปฏิสนธิน้ำส่งผลให้น้ำที่เขาเคยสัมผัสอย่างใกล้ชิดและหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวภายในครรภ์มารดากลายเป็นสิ่งที่คุกคามตัวตน น้ำอันหมายถึงธรรมชาติและความ เป็นแม่จึงเป็นสิ่งที่ชนะชลหวาดกลัวและหลอกหลอนเขามาตลอด ความหวาดกลัวน้ำของชนะชลสื่อให้เห็นความไร้เสถียรภาพของตัวตน แม่มนุษย์จะเชื่อมั่นว่าตนสามารถเอาชนะและควบคุมธรรมชาติได้ก็ตาม แต่ในจิตใต้สำนึกกลับเผยให้เห็นความอ่อนแอ ไร้อำนาจ ไม่อาจควบคุมตนเองไว้ได้

นอกจากเป็นคนกลัวน้ำแล้ว ชนะชลยังเป็นกำพร้า พ่อและแม่ที่แท้จริงของเขาจมน้ำตายในอุบัติเหตุเรือล่มที่เกือบคร่าชีวิตของเขาเช่นกัน ชนะชลได้รับอุปการะจากพ่อและแม่บุญธรรมที่ช่วยชีวิตเขาและตั้งชื่อให้เขาว่า “ชนะชล” การรอดตายจากการจมน้ำและได้รับอุปการะจากพ่อและแม่บุญธรรมอาจตีความในเชิงสัญลักษณ์ว่าหมายถึงการถือกำเนิดใหม่ในสังคม (Social birth) ซึ่งต่างจากการถือกำเนิดในครั้งแรกคือ การที่เด็กปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา (Natural birth) การเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาของสังคมและเรียนรู้อัตลักษณ์ของตนเองเป็นช่วงเวลาที่เด็กแยกตนเองออกจากมารดา แม่ผู้ให้กำเนิดถูกแทนที่ด้วยสังคมที่มอบหมายอัตลักษณ์ใหม่ให้กับสมาชิกของสังคม ใน *แม่เบี้ย* ผู้เขียนนำเสนอกระบวนการดังกล่าวผ่านทาง “อุบัติเหตุเรือล่ม” ที่สร้างความสูญเสีย (Loss) และบาดแผลฝังใจ (Trauma) ให้กับชนะชล อย่างไรก็ดี ความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้รับการชดเชยและเยียวยาด้วยการที่ชนะชลได้รับการอุปการะจากพ่อและแม่บุญธรรมคือ คุณสุจินต์และคุณหญิงสาวตรีซึ่งมีฐานะร่ำรวยและเป็นที่รู้จักในวงสังคม ทั้งสองรับเขาเป็นบุตรบุญธรรม ส่งเสีย

ให้เขาเรียนต่อต่างประเทศ และมอบหมายธุรกิจให้เขาดูแล การได้รับอุปถัมภ์จากพ่อและแม่บุญธรรมในครั้งนั้นช่วยให้ชนะชลมีสถานภาพทางสังคมประสบความสำเร็จในชีวิต และได้รับความเคารพนับถือจากผู้อื่น อย่างไรก็ตามการเข้าเป็นสมาชิกของสังคม (สมัยใหม่ทุนนิยม) เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการปฏิเสธหรือกดทับสิ่งที่ไม่เข้ากับกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ ดังเห็นได้จากการที่ชนะชล “ไม่ใส่ใจ” กับอดีตรากเหง้าของตน ทั้งยังปกปิดไม่ให้ใครล่วงรู้ความจริงที่ว่าเขาไม่ใช่ลูกที่แท้จริงของคุณสุจินต์และคุณหญิงสาวตรี การหลงลืมอดีตและปฏิเสธรากเหง้าของตน แม้จะช่วยให้ชนะชลได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักในวงสังคม แต่กลับทำให้เขารู้สึกขาดพร่องภายในจิตใจและโหยหาบางสิ่งบางอย่างที่ขาดหายไปในชีวิต

เรือนไทยของเมขลา: บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน

การเสาะแสวงหาเรือนไทยมาครอบครองของชนะชลแยกไม่ออกจาก การตัดขาดสายสัมพันธ์จากมารดาผู้ให้กำเนิดและการเปลี่ยนผ่านของสังคมไทยจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทั้งสองเหตุการณ์นำมาซึ่งความสูญเสียอันส่งผลให้ตัวละครเหินห่างจากรากเหง้าความเป็นไทยของตน การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อาทิ การตั้งบ้านเรือน วิธีชีวิต การแต่งกาย และการสัญจร วิธีชีวิตของสังคมเกษตรที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติปรับเปลี่ยนมาเป็นวิถีเมืองที่ผู้คนต่างเร่งรีบแข่งขันกัน บ้านเรือนที่เคยตั้งอยู่ริมน้ำเปลี่ยนมาอยู่บนบก แม่น้ำลำคลองถูกถมให้กลายเป็นถนน การสัญจรทางน้ำโดยอาศัยเรือถูกแทนที่ด้วยการสัญจรทางบกโดยรถยนต์⁹ สำหรับชนะชล เรือนไทยของเมขลาเป็นภาพแทนของอดีตที่เขาโหยหา เรือนไทยหลังนี้สะท้อนความเป็นไทยแบบโบราณไม่ว่าจะเป็นสถานที่ตั้งในชนบท ความเก่าแก่ของบ้านที่มีอายุนับร้อยปี ตัวเรือนที่ปลูกสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมไทยทุกประการ ทำให้เรือนไทยหลังนี้เป็นบ้านเก่าแก่หายากและเหลืออยู่เพียงไม่กี่หลัง ที่เรือนแห่งนี้ยังไม่มี

ไฟฟ้าใช้ บรรยากาศของเรือนไทยยังแวดล้อมด้วยธรรมชาติและพันธุ์ไม้ไทย นานาชนิด อาทิ ปิ๊ป สายหยุด นมแมว ที่สำคัญเรือนไทยหลังนี้มีแม่น้ำ คันกลาง การเดินทางมายังสถานที่แห่งนี้ต้องอาศัยเรือข้ามฟากในการสัญจร เท่านั้น การข้ามแม่น้ำมายังเรือนไทยกระตุ้นให้ชนะชลรำลึกถึงประสบการณ์ เรือล่มในวัยเด็กที่เขาเกือบจมน้ำเสียชีวิต เรือนไทยหลังนี้จึงมีความพิเศษ ต่างจากเรือนไทยหลังอื่น เพราะเป็นสถานที่ที่เชื่อมโยงความเป็นไทยแบบ โบราณกับความทรงจำในวัยเด็กที่เขาหลงลืม เมื่อชนะชลได้พบเห็นเรือนไทย หลังนี้เป็นครั้งแรก ชนะชลคิดว่าเขาได้ “ค้นพบ” สิ่งที่เขาแสวงหาในที่สุด ดังนั้นหลังกลับจากสุพรรณบุรีชนะชลพบว่า “ความต้องการที่จะหา บ้านทรงไทยมาปลูกอันเคยรุกรำจิตใจเขามานั่นสูญหายไปหมดสิ้น...มันได้ หายไปหลังจากที่เขาพบเรือนไทยหลังใหญ่นั้นในวันนี้” (น. 91)

การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปสุพรรณบุรีของชนะชล นอกจาก จะเป็นการเดินทางจากเมืองไปชนบท ยังเป็นเสมือนการเดินทางย้อนเวลา กลับไปยังอดีตอีกด้วย การกลับไปยังเรือนไทยช่วยให้ชนะชลรู้สึกฟื้นความ ทรงจำในวัยเด็กที่เขาหลงลืมเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นในสังคมเมืองสมัยใหม่ ความรู้สึก ที่เกิดขึ้นกับชนะชลเมื่อมาถึงเรือนไทยของเมขลาคือ ความรู้สึกเหมือนกับเขา ได้เคยสัมผัสหรือพบเห็นสถานที่และสิ่งต่างๆ ในที่แห่งนี้มาก่อน แม้ว่าเขา พบเจอเรือนไทยแห่งนี้เป็นครั้งแรก ดังที่ชนะชลบอกกับเมขลาเมื่อเขาได้กลิ่น ดอกนมแมวว่า “ผมเคยได้กลิ่นดอกไม้ชนิดนี้มาก่อน ประหลาดมากที่ผมจำ ไม่ได้เลยว่า ผมได้กลิ่นมาเมื่อไร แต่ผมเคยได้ดมดอกไม้มาแล้วแน่ๆ ดอก นมแมว ผมเคยได้ยืมชื่อมาก่อนนะ นี่เป็นครั้งแรกที่ได้เห็น” (น. 40-41) หรือ ตอนที่ชนะชลพูดถึงดอกปีบว่าเขาเคยได้กลิ่นดอกไม้ชนิดนี้มาก่อนแต่จำไม่ได้ ว่าที่ไหน “ผมว่าผมกับดอกปีบนี้ต้องเคยพบเคยเห็นกันมาก่อนแน่ๆ เลย ผม ค้นกับกลิ่นของมันจริง ๆ เหมือนกับว่าเคยดมมาก่อน ก่อนหน้าที่จะได้กลิ่น เมื่อมาที่นี่ครั้งที่แล้ว” (น. 179) ความรู้สึกของชนะชลเหมือนกับได้เคยสัมผัส หรือคุ้นเคยกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาก่อนหรือ *Déjà vu* สื่อให้เห็นว่าเรือนไทยที่

สุพรรณบุรีแห่งนี้ไม่ใช่เรือนไทยทั่วไป หากมีความหมายพิเศษสำหรับชนะชล กล่าวคือ สถานที่แห่งนี้เป็นเสมือน “บ้านเกิด” เพราะเกี่ยวข้องกับความจริงในอดีตที่เขาหลงลืม นอกจากนี้ชนะชลยังได้รู้จักพูดคุยกับลุงทิม คนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในเรือนไทยแห่งนี้ ชนะชลรับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับ “ไอ้แดง” หลานชายของลุงทิมที่จมน้ำหายสาบสูญไป เมื่อครั้งที่ครอบครัวของน้องสาวย้ายบ้านจากสุพรรณบุรีไปอยุธยาแล้วเกิดเรือล่ม “มีคนพบศพ...ซึ่งผมคิดว่าคงเป็นน้องสาวกับน้องเขย แต่ศพเด็กหาไม่พบ” (น. 324) เรื่องเล่าของลุงทิมบังเอิญสอดคล้องกับเรื่องราวในวัยเด็กของชนะชลที่เขารอดตายขณะที่พ่อและแม่ของเขาจมน้ำเสียชีวิตในเหตุการณ์เรือล่ม ชนะชลเป็นตัวละครที่โดดเดี่ยว เป็นกำพร้าพ่อและแม่ และไม่มีญาติพี่น้องที่ไหน ภายใต้ตัวตนที่สมบูรณ์แบบคือความโดดเดี่ยว ว่างเปล่า ไร้ราก เขาไม่รู้ว่าตนเองคือใคร มาจากไหน และเป็นลูกหลานของใคร เรื่องเล่าของลุงทิมซึ่งฟังดูสอดคล้องกับเรื่องราวในวัยเด็กของชนะชลช่วยให้เขารู้สึกผูกพันกับเรือนไทยหลังนี้มากยิ่งขึ้น

สำหรับชนะชลการได้ครอบครองเรือนไทยและอาศัยอยู่ในสถานที่แห่งนี้จึงเป็นเสมือนการได้กลับไปยัง “บ้านเกิด” และสถานที่ที่ได้ชื่อว่าเป็นบ้านหลังแรกของเด็กทุกคนก็คือ อุ้งหรือครรภ์มารดา ชนะชลรู้สึกคุ้นเคยกับเรือนไทยของเมฆalarาวกับว่าเขาเคยอยู่ที่เรือนไทยแห่งนี้มาก่อน ในงานเขียนชื่อ “The Uncanny” ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) อธิบายความรู้สึกแปลกแต่คุ้นเคย (Uncanny) ของคนไข้ (ชาย) ที่มีต่ออวัยวะสืบพันธุ์ของสตรีว่าเป็นเพราะ สถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่ให้นกำเนิดมวลมนุษย์ จึงเปรียบเสมือนบ้านหลังแรกที่เรารวมทุกคนอยู่อาศัย ก่อนจะละทิ้งพื้นที่แห่งนี้เพื่อเติบโตในสังคม

It often happens that neurotic men declare that they feel there is something uncanny about the female genital organs. This unheimlich place, however, is the entrance to the former Heim [home] of all human beings, to the place where each of us lived once upon a time and in the beginning. There is a

joking saying that 'Love is homesickness'; and whenever a man dreams of a place or a country and says to himself, while he is still dreaming 'this place is familiar to me. I've been here before,' we may interpret the place as being his mother's genitals or her body. In this case too, then, the unheimlich is what was once heimlich, familiar; the prefix 'un-' is the token of repression. (p. 245)¹⁰

ฟรอยด์ชี้ให้เห็นว่าเมื่อเรารู้สึกเหมือนกับคุ้นเคยกับสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งมาก่อน เราอาจตีความสถานที่แห่งนั้นว่าเป็นเสมือน “บ้านหลังแรก” หรือครรรภ์มารดา แนวคิดของฟรอยด์ช่วยอธิบายความรู้สึกของชนะชลต่อเรือนไทยของเมขลาว่าเป็นเหมือน “บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน” แม้เขาเพิ่งได้พบสถานที่แห่งนี้เป็นครั้งแรกก็ตาม ดังที่เขาสารภาพกับเมขลาว่า “ผมชอบบ้านคุณหลังนี้จังเลย ผมต้องเคยมาที่บ้านหลังนี้แล้วแน่ ๆ เหมือนกับที่ผมเคยเห็นมาก่อน เคยนอนที่นี่มาก่อน” (น. 174) ชนะชลงอธิบายความรู้สึก Déjà vu เกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้ให้เมขลาฟังว่า “คุณเคยมีความรู้สึกแบบเดียวกับผมไหม พอเห็นอะไรอย่างหนึ่ง แล้วทำให้นึกถึงอะไรอีกอย่างหนึ่ง ผมบอกไม่ถูก มันเหมือนมีเหตุการณ์บางอย่างที่ผ่านมาแล้วเราลืมไป จู่ ๆ เราก็นึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมานั้นได้ใหม่” (น. 174-75) การเดินทางของชนะชลมายังเรือนไทยของเมขลาจึงเปรียบได้กับการกลับ “บ้านเกิด” อันหมายถึงการกลับคืนสู่อุทรหรือครรรภ์มารดา

การเดินทางของชนะชลไปยังเรือนไทยที่สุพรรณบุรียังหมายถึงได้กับการกลับคืนสู่โลกในวัยเด็ก ซึ่งเป็นโลกที่มีกลิ่นอายของความโรแมนติก ความอัศจรรย์ใจ และความน่าพิศวง ดังที่ผู้เขียนพูดถึงปรากฏการณ์ “ผีตากผ้าอ้อม” ซึ่งเป็นสิ่งอัศจรรย์ที่ชนะชลพบเจอที่เรือนไทยแห่งนี้ว่า “เมื่อลืมตาตื่นขึ้นบรรยากาศเปลี่ยนไป....แดดที่เคยจ้ำจืดหายไปกลับเป็นแสงสว่างเรืองเรื่อเหลืองของยามเย็น เป็นบรรยากาศที่แปลกประหลาดราวกับดินแดนในฝัน

เมืองมหัศจรรย์อะไรสักที่หนึ่ง” (น. 180) “ผีตากผ้าอ้อม” ทำให้บรรยากาศรอบตัวดูแปลกแตกต่างไปจากที่คุ้นเคย ความรู้สึกของชนะชลเมื่อพบเจอปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่ต่างจากเด็กที่เพิ่งหัดเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวและมองโลกด้วยความอัศจรรย์ใจ กลิ่นอายโรแมนติคยังเห็นได้จากบรรยากาศของเรือนไทยในยามเช้า “หมอกบาง ๆ ลอยเรี่ยเห็นเป็นริ้วอยู่เหนือผิวน้ำที่ไหลเรื่อย ๆ เอื่อยเชื่องสงบเสงี่ยม...แม้จะนอนน้อย แต่ก็รู้สึกสดชื่นอย่างประหลาด อากาศเย็นชื่น เขา [ชนะชล] รู้สึกเหมือนกับว่าได้กลิ่นแม่น้ำหอมลึกไปถึงจิตใจและวิญญาณ” (น. 202) ผู้เขียนให้ภาพของโลกที่สะอาด บริสุทธิ์ สงบนิ่งเหมือนเพิ่งกำเนิดใหม่ ณ ที่แห่งนี้ชนะชลได้สัมผัสใกล้ชิดและหลอมรวมเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ เนื่องจากแม่น้ำ เป็นอุปลักษณ์ที่เชื่อมโยงธรรมชาติกับความเป็นแม่ การกลับคืนสู่ธรรมชาติยังเปรียบเสมือนการกลับคืนสู่ครรภ์มารดา นอกจากนี้ประสบการณ์ของชนะชลที่เรือนไทยยังเป็นการรับรู้โลกผ่านทางประสาทสัมผัสเช่น เสียงนกดูเหว้ายามรุ่งสาง กลิ่นหอมของดอกไม้ไทยหรือสัมผัสอันเย็นฉ่ำของสายน้ำ สิ่งเหล่านี้เป็นสุนทรีย์ทางอารมณ์ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเอิบอาบซาบซ่านอันอธิบายไม่ได้ การได้อยู่ในเรือนไทยแห่งนี้จึงเป็นเหมือนการตกอยู่ในโลกของจินตนาการและความฝัน ซึ่งเป็นโลกในวัยเด็กที่เธอเห็นทางเมื่อเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาของสังคมและรับรู้สรรพสิ่งผ่านสื่อกลางคือภาษา

การโหยหาอดีตกับการสร้างสตรีเพศให้เป็นวัตถุแห่งการคลั่งไคล้ไหลหลง

ชนะชลพบกับเมขลาเมื่อเธอเข้าร่วมกับคณะทัวร์วัฒนธรรมเดินทางไปยังสุพรรณบุรีโดยมีเมขลาทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ชนะชลไม่มีท่าทีสนใจเมขลาในตอนแรก แต่เมื่อเธอพาเขาไปยังเรือนไทยที่สุพรรณบุรี ซึ่งถือเป็นไฮไลต์ของการเดินทางในครั้งนี้ ท่าทีของชนะชลที่มีต่อเมขลาเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ จากความรู้สึกเฉยชาและปฏิเสธเมขลาเมื่อแรกพบกลายเป็นได้ชัด กล่าวคือ จากความรู้สึกเฉยชาและปฏิเสธเมขลาเมื่อแรกพบกลายเป็น

มาเป็นความลุ่มหลงในตัวเธอและอยากทำความรู้จักกับเธอให้มากขึ้น เหตุใดชนะชลจึงเกิดอาการลุ่มหลงเมขลาขึ้นมาในทันทีที่เขาเดินทางมาถึงเรือนไทย ปฏิกริยาของชนะชลที่เปลี่ยนไปไม่เพียงแต่สื่อให้เห็นบทบาทของเมขลาในการแสวงหาตัวตนของชนะชลเท่านั้น หากบทบาทดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับการที่เธอเป็นเจ้าของเรือนไทยในสุพรรณบุรีอีกด้วย

หากเมขลาเป็นบทบาทเป็นเพียงมดคุเทศก์ เธอคงไม่มีอะไรน่าสนใจสำหรับชนะชล ดังเห็นได้จากในตอนแรกชนะชลมองเมขลาว่าเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ เจ้าชู้ กล้าต่อล้อต่อเถียงกับผู้ชายที่เป็นลูกทัวร์ ชนะชลชอบผู้หญิงเรียบร้อยอ่อนหวานอย่างใหม่แก้ว เขาจึงรู้สึก “รำคาญ” กับอาภักปรีญาเจ้าชู้ของเมขลาซึ่งเขามองว่าไม่เหมาะสมและนึกในใจว่าหากเขาเป็นเจ้าของบริษัททัวร์ “เขาจะไล่เธอออก” (น. 21) แม้เมขลาพยายามเรียกร้องความสนใจจากชนะชลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การส่งสายตา หรือ คำพูดยั่วล้อ แต่เขาไม่มีท่าทีว่าจะสนใจเธอและมองเธออย่างดูหมิ่นเสียด้วยซ้ำ เมื่อชนะชลได้ยินลูกทัวร์คนอื่นเรียกเธอว่า “เม” เขานึกในใจว่าเธอ “ดัดจริต” ที่มีชื่อ “เป็นฝรั่งทั้งที่ผิวออกคล้ำ” อีกทั้งการแต่งกายสมัยใหม่ตามแฟชั่นของเธอทำให้เขา “หมดความสนใจที่จะมองข้าสัງเกตส่วนอื่น ๆ” (น. 18) แม้ว่าชนะชลจะมีท่าทีปฏิเสธเธอมาโดยตลอด แต่เขาหันมา “สนใจ” เมขลาเมื่อเธอทักเขาเกี่ยวกับชื่อ “คุณชนะชล ชื่อเพราะนะคะ เมื่อเด็ก ๆ เคยตกน้ำแล้วมีคนช่วยได้ทันหรือเปล่าเอ่ย” (น. 15) คำพูดยั่วล้อของเมขลาทำให้ดูประหนึ่งว่าเธอล่วงรู้ความลับที่เขাপกปิดไว้ไม่ให้ใครรู้ และเมื่อเข้าสู่เมืองสุพรรณ ชนะชลรู้สึกทึ่งและงุนงงในตัวเมขลายิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเธอดูเหมือนผู้หญิงสมัยใหม่ แต่กลับมีความรู้เรื่องของไทยเป็นอย่างดี ขณะที่เขาเองกลับไม่มีความรู้เลยแม้แต่หน่อย

ปฏิกริยาของชนะชลต่อเมขลาเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเขามาถึงเรือนไทยที่เมขลาเป็นเจ้าของและเห็นเธออีกครั้งในชุดไทยโจงกระเบนห่มสไบ ชนะชลลุ่มหลงในตัวเมขลาขึ้นมาในทันที ทั้งที่ก่อนหน้านี้เขาไม่มีทีท่าสนใจ

ในตัวเธอ ก่อนหน้านั้นเขามองเธอเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ที่เจ้าชู้ แต่ครั้งนี้เขากลับมองเธอในชุดไทยว่า “เหมือนนางไม้ ถึงเขาจะไม่เคยเห็นนางไม้ แต่เขาก็เชื่อว่าหากนางไม้มีจริง การปรากฏตัวของนางไม้คงจะเป็นในลักษณะนี้” (น. 41) แม้แต่ความงามของเมขลาก็ดูผิดไปจากเดิม ในตอนแรกขณะชมองความงามของเมขลาว่าเป็นผลมาจากศัลยกรรมพลาสติก “เธอเป็นคนสวยเหมือนกันตาโตนั้นดำจัด คิ้วโค้งเข้มรับกับจมูกที่โด่งเป็นสัน ซึ่งเขาเดา ๆ ว่าน่าจะผ่านการทำพลาสติกเซอร์เจริมา” (น. 21) แต่เมื่อเขาพบเมขลาอีกครั้งในชุดไทยและในอาณานิเวศเรือนไทย เขากลับมีความงามตามธรรมชาติแบบไทย ๆ “เนียนเนื่องจากได้ค้างละเอียดสะอาดสะอาดลงมาตลอดลำคอกลมกลิ้ง” (น. 30) ความรู้สึกของขณะพลเมื่อสังเกตเรือนร่างของเมขลาในครั้งนี้ต่างไปจากครั้งแรก เห็นได้จากคำพูดที่ใช้บรรยายเมขลาคล้ายกับคำบรรยายความงามของนางในวรรณคดี และเมื่อเมขลาส่งสายตาให้แก่เขาในครั้งนี้ ขณะพลกลับรู้สึก “วาบวาม” ไม่รู้สึก “รำคาญ” เหมือนแต่ก่อน ก่อนหน้านั้นดูเหมือนว่าขณะพลมองเห็นเมขลาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง จนเธอไม่มีอะไรน่าสนใจสำหรับเขา แต่เมื่อเขาจินตนาการให้เธอเป็นภาพแทนความเป็นไทย เมขลากลับดูลึกกลับมีเสน่ห์ชวนให้ค้นหาจนเขาอยากทำความรู้จักกับเธอให้มากกว่านี้ “บางทีเพื่อนอาจจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับเธอผู้แสนจะมีเรื่องลึกลับประหลาดในความรู้สึกของเขานี้ได้มาก เขาอยากจะมีเรื่องราวของเธอขึ้นอย่างมาก” (น. 36) ก่อนกลับจากสุพรรณบุรี ขณะพลขอชื่อและที่อยู่ของเมขลาเพื่อจะได้พบเธออีก “ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้จะมาถึงบ้านของเธอตอนนี้เขาไม่อยากจะรู้อะไรเกี่ยวกับเธอผู้นี้เลย ไม่อยากรู้แม้แต่ชื่อด้วยซ้ำ” (น. 36)

ความหลงใหลในตัวเมขลาเกิดจากการที่ขณะพลจินตนาการให้เมขลาเป็นภาพแทนของสิ่งเขาใฝ่หา เมขลาทำหน้าที่เป็นมดคุเทศก์นำลูกทัวร์เดินทางไปยังเรือนไทยที่สุพรรณบุรี แต่สำหรับขณะพล เมขลาเป็นเสมือนผู้นำพาเขากลับไปยัง “บ้านเกิด” การที่เธอเป็นเจ้าของเรือนไทยที่ขณะพลใฝ่ฝันและมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของไทยเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ไทย เพลงไทย

วรรณคดีไทย และยังตอบคำถามในสิ่งที่ชนะชลสนใจใคร่รู้ได้ทั้งหมด สิ่งเหล่านี้ดึงดูดให้ชนะชลหันมาสนใจและหลงใหลในตัวเธอ “...เรามีความทึ่งและฉงนฉงายในตัวเธอมากยิ่งขึ้น บางทีอาจจะเป็นด้วยว่าเราห่างเหินสังคมไทยไปนานและไม่ได้มีความต้องการหรือมีใครชักนำให้เรามองย้อนกลับไปหารากฐานที่แท้จริงของสังคมไทยเลย...” (น. 90) นอกจากมีความรู้เรื่องของไทยเป็นอย่างดีแล้ว เมฆลายังเป็นเจ้าของเรือนไทยหลังงามที่ชนะชลปรารถนาอีกด้วย ความหลงใหลในตัวเมฆลาของชนะชลจึงแยกไม่ออกจากการถวิลหาความเป็นไทยของชนะชล เมฆลาที่ชนะชลปรารถนาใฝ่ฝันจึงไม่ใช่เมฆลาที่เป็นบุคคลจริง หากเป็นเมฆลาที่สร้างจากจินตนาการของชนะชล เพื่อเติมเต็มความรู้สึกขาดพร่อง อันเกิดจากการหลงลืมอดีตรากเหง้าของตนเอง เมื่อเขาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ การตัดขาดจากอดีตรากเหง้าของตน ส่งผลให้ความเป็นไทยซึ่งเป็นสิ่งที่ชนะชลคุ้นเคยมาก่อน กลับกลายมาเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดลึกลับ เนื่องจากชนะชลสร้างให้เมฆลาเป็นภาพแทนของความเป็นไทย เธอจึงดูลึกลับ มีเสน่ห์ น่าค้นหาไม่ต่างจากความเป็นไทยที่ชนะชลถวิลหาเช่นกัน

ในฐานะมดคุเทศก์เมฆลายังเป็นผู้นำทางให้ชนะชลกลับไปยัง “บ้านเกิด” บทบาทดังกล่าวทำให้เมฆลามีความสำคัญสำหรับชนะชลแตกต่างจากตัวละครหญิงคนอื่นในเรื่อง เมฆลาดูเหมือนจะล่วงรู้ความลับเกี่ยวกับอาการกลัวน้ำ ที่เขาไม่เคยเปิดเผยให้ใครทราบมาก่อนแม้แต่ภรรยาของเขาเอง เพราะเธอเป็นคนแรกที่ทักเขาเกี่ยวกับเรื่องชื่อ “ชื่อเพราะนะคะ เมื่อเด็ก ๆ เคยตกน้ำแล้วมีคนช่วยได้ทันหรือเปล่าเอ่ย...” (น. 15-16) น้ำเป็นสิ่งที่ชนะชลหวาดกลัวมาตลอด เนื่องจากเขาเคยจมน้ำจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด ทั้งยังสูญเสียพ่อแม่ไปเมื่อไปในกระแสน้ำอีกด้วย เมฆลาเป็นผู้นำพาเขาข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรีเพื่อไปยังเรือนไทยได้สำเร็จ คำพูดที่เมฆลาใช้หยอกล้อชนะชลระหว่างการเดินทางช่วยบรรเทาความหวาดวิตกเกี่ยวกับน้ำเมื่อเขาต้องนั่งเรือข้ามฟากไปยังเรือนไทย “มีใครกลัวน้ำไหมคะ คงไม่มีนะคะ เอ๊ะ หรือว่ามี...แต่ไม่เป็นไรนะ

คะ...วันนี้เรามีคนที่น้ำกัลมาด้วย” (น. 17) เมื่อชนะชลกลับมายังเรือนไทยอีกครั้งพร้อมกับเมขลาและสราภพกับเธอว่าเขากลัวจมน้ำ เมขลาแสร้งทำเรือล่มเพื่อให้เขาค้นชินกับสายน้ำและเอาชนะความกลัวในสิ่งนี้ การกระทำของเมขลาตอกย้ำบทบาทของเธอในฐานะผู้นำพาชนะชลกลับไปยัง “บ้านเกิด” เหตุการณ์เรือล่มกลายเป็นความทรงจำฝังใจที่ทำให้ชนะชลกลัวน้ำ แต่ครั้งนี้เมขลาสร้างความมั่นใจให้กับชนะชลว่าเขาสามารถ “หยั่งน้ำถึง” ไม่ถูกกลืนหายไปใสายน้ำเหมือนที่เขาหวาดกลัวมาตลอด การเผชิญกับสิ่งที่หวาดกลัวอีกครั้งและพบว่าสิ่งนี้ไม่เป็นภัยคุกคามต่อชีวิตเขาเหมือนที่ผ่านมาในอดีต ช่วยคลี่คลายปมในใจของชนะชลเกี่ยวกับน้ำที่หลอกหลอนเขามาตลอด หลังเหตุการณ์ “เรือล่ม” ครั้งที่สอง ความรู้สึกของชนะชลที่มีต่อสายน้ำได้เปลี่ยนไปจากเดิม เขากล้าอาบน้ำในแม่น้ำพร้อมกับเมขลาโดยไม่หวาดกลัวน้ำเหมือนแต่ก่อน “[เขา] ทั้งตัวดำลงน้ำแล้วผุดขึ้น ทำเช่นนั้นหลายครั้ง รู้สึกอีกเหิมเอิบอาบไปทั่วร่าง คล้ายๆ หัวใจพองขึ้นจนคับอก ไม่เคยมีครั้งใดในชีวิตที่เขาจะเกิดความรู้สึกยินดีปลาบปล้มเปี่ยมสุขเท่าครั้งนี้ เดียวนี้...เขาชนะ เขารู้สึกว่าเขาชนะแล้ว เป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่” (น. 253) ความรู้สึกของชนะชลที่ว่าเขาสามารถเอาชนะน้ำช่วยปลุกเร้าอัตลักษณ์ความเป็นชายให้กลับคืนมา ชนะชลเชื่อว่าตราบดีที่เขาอยู่กับเมขลา สายน้ำจะไม่เป็นอันตรายต่อเขา เมขลาจึงมีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยชนะชลจากความหวาดกลัวเกี่ยวกับน้ำ เธอช่วยให้ชนะชลรู้สึกว่าเขา “ชนะน้ำ” ได้อีกครั้งและกลับไปยัง “บ้านเกิด” ที่เขาถวิลหาได้สำเร็จ

การกลับไปยังเรือนไทยและได้ใกล้ชิดกับเมขลายังทำให้ชนะชลได้เรียนรู้วิถีชีวิตแบบไทย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีไทย เมขลาอธิบายให้ชนะชลฟังเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องการเอาธนบัตรที่เปียกน้ำมาหมกถึงข้าวสารเพื่อให้เมล็ดข้าวดูดซับความชื้น เธอชักชวนชนะชลให้ร่วมพิธีกรรมลอยกระทงเพื่อบูชาเจ้าแม่คงคาและแสดงความรู้คุณของน้ำ เมขลาสอนชนะชลเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบไทย เช่น การนั่งทานข้าวโดยใช้มือเปิบอาหาร

หรือการพินอัยพนันซึ่งเป็นกีฬาในอดีตของคนไทย ชนะชลไม่ต่างไปจากเด็กที่เพิ่งหัดเรียนรู้อะไรต่าง ๆ เป็น “ครั้งแรก” โดยมีเมขลาเป็นผู้คอยชี้แนะและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เขา การเป็นกำพร้าไม่เพียงแต่ทำให้ชนะชลถูกตัดขาดจากอดีตเท่านั้น หากยังรวมถึงการตัดขาดจากรากเหง้าวัฒนธรรมความเป็นไทยอีกด้วย ชนะชลเติบโตในเมืองหลวงด้วยการเลี้ยงดูของพ่อแม่บุญธรรม ซึ่งส่งเขาไปเมืองนอกเมื่อเข้าวัยรุ่น ชนะชลจึงรู้สึกเหินห่างจากรากเหง้าความเป็นไทยและมองความเป็นไทยราวกับเป็นสิ่งแปลกประหลาดอัศจรรย์ แม้เขาจะคุ้นเคยกับสิ่งนี้มาก่อนก็ตาม ความสัมพันธ์กับเมขลาไม่เพียงช่วยให้ชนะชลรื้อฟื้นสายสัมพันธ์กับรากเหง้าความเป็นไทยเหินห่างไปเท่านั้น ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเป็นไทย เมขลายังทำหน้าที่ทดแทนแม่ที่สูญเสียไปให้กับชนะชลอีกด้วย

การบรรยายความรู้สึกของชนะชลที่มีต่อเมขลาได้ตอกย้ำความสัมพันธ์แบบแม่ลูกที่แฝงอยู่ในความปรารถนาที่ชนะชลมีต่อเมขลา แม้ชนะชลจะมีภรรยาคือ ไหมแก้ว อยู่แล้วก็ตาม แต่วาณิชชี้ให้เห็นว่าเมขลาเป็น “รักแรก” ของชนะชล “เขาไม่เคยจำได้ว่าตนจะคิดครุ่นคำนึงถึงผู้หญิงคนไหนอย่างต่อเนื่องในลักษณะเช่นนี้ ไม่มี ไม่เคยมี **นี่เป็นครั้งแรก**” (น. 90-91) ความรู้สึกของชนะชลต่อเมขลายังพิเศษแตกต่างจากผู้หญิงคนอื่น ๆ ที่เขาเคยพานพบมา แม้แต่ไหมแก้วภรรยาของเขาเอง “อะไรกันแน่ในตัวผู้หญิงคนนั้น ที่ปลุกความรู้สึกเสนหาที่เคยเชื่องซึมของเขาให้ตื่นฟื้นรุ่มรวยขึ้นมา ทำไมจะต้องเป็นผู้หญิงคนนี้ ทำไมเขาไม่เกิดความรู้สึกอย่างนี้กับผู้หญิงคนอื่น ๆ ที่เคยผ่านสายตา” (น. 97) นอกจากนี้ชนะชลรู้สึกเหมือนกับว่าตนย้อนกลับไปเป็น “เด็กวัยรุ่นที่เพิ่งจะรักผู้หญิง” (99) หรือเป็นเหมือน “เด็กหนุ่ม ๆ ที่อ่อนหัด” เมื่ออยู่ใกล้ชิดกับเมขลา ที่สำคัญชนะชลค้นพบว่าเมขลาเป็นผู้หญิงคนแรกที่เขา “บอกรัก” เขาไม่เคยบอกรักใครมาก่อนแม้แต่ไหมแก้วผู้เป็นภรรยา ความรู้สึกของชนะชลต่อเมขลาที่กล่าวมาข้างต้นสื่อให้เห็นว่าเมขลาเป็นเสมือน “รักแรก” ของชนะชล และ “รักแรก” ที่เกิดขึ้นในชีวิตของทุกคนคือความรัก

ของลูกที่มีต่อมารดา ความปรารถนาของชนะชลที่มีต่อเมขลาจึงแยกไม่ออกจากบทบาทความเป็นแม่ของเมขลา ซึ่งเป็นผู้นำพาเขากลับมายัง “บ้านเกิด” และเติมเต็มความรู้สึกขาดพร่องให้แก่ชนะชล

เมขลาที่เป็นวัตถุแห่งการคลั่งไคล้ไหลหลงยังเชื่อมโยงกามารมณ์ (Erotic) กับความแปลกประหลาดอัศจรรย์ (Exotic) เมขลาที่ชนะชลหลงรักไม่ใช่เมขลาที่เป็นบุคคลจริง หากเป็นเมขลาที่เป็นภาพแทนของความเป็นไทยที่ลึกลับ มีเสน่ห์เย้ายวน น่าค้นหา ความสนใจในตัวเมขลาจึงแยกไม่ออกจากความหลงไหลของชนะชลในความเป็นไทย ดังที่วณิชพุดถึงอารมณ์ถวิลหาของชนะชลต่อเมขลาว่า “เขาคิดถึงเธอพร้อมกับเรือนไทยหลังใหญ่และโคกดินไม้หนาทึบที่สุพรรณบุรี เขาไม่เคยคิดถึงเมขลาผู้อยู่ในทาวน์เฮ้าส์หลังย่อมกลางกรุงนี้เลย” (หน้า 234) ความเป็นไทยที่ชนะชลถวิลหาเป็นสิ่งที่กระตุ้นอารมณ์ความปรารถนาที่มีต่อเมขลา ดังนั้นชนะชลจึงไม่มีท่าทีสนใจเมขลาในตอนแรกจนกระทั่ง เขาพบว่าเธอเป็นเจ้าของเรือนไทยและพบเห็นเธอปรากฏกายอีกครั้งในชุดไทย การเชื่อมโยงระหว่างกามารมณ์ (Erotic) กับความแปลกประหลาดอัศจรรย์ (Exotic) ยังปรากฏให้เห็นในฉากร่วมรักระหว่างชนะชลกับเมขลาที่จำกัดอยู่เฉพาะอาณาบริเวณเรือนไทยของเมขลา เรือนไทยแห่งนี้เกี่ยวข้องกับปมในอดีตของชนะชลที่ต้องการแสวงหาบ้านเกิดและรากเหง้าความเป็นไทย ฉากที่ชนะชลร่วมรักกับเมขลาไม่ว่าจะเป็นในเรือนไทยบนโคกดิน หรือในสายน้ำจึงมีนัยยะของการเสพสังวาสกับความเป็นไทย นัยยะดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์กับเมขลาเป็นสิ่งที่พิเศษแตกต่างจากความสัมพันธ์กับหญิงอื่นที่ผ่านมา เพราะเป้าหมายสำคัญของชนะชลไม่ใช่การมีเพศสัมพันธ์เพื่อตอบสนองความต้องการทางกามารมณ์ หากความสัมพันธ์กับเมขลาบังเกิดจากความปรารถนาในเบื้องลึกของชนะชลที่ต้องการสานต่อสายสัมพันธ์กับอดีตและรากเหง้าความเป็นไทยที่ขาดหายไป

เมฆลากับความย้อนแย้งของตัวตนในสังคมสมัยใหม่

การถวิลหาอดีตของชนชั้นนำไปสู่การสร้างเมฆลาให้เป็นวัตถุแห่งการคลั่งไคล้ไหลหลง (Fetish) เพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหายไปในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ ภาพของเมฆลาที่ปรากฏในจินตนาการของชนชั้นจึงเป็นผลพวงของการโยนหาอดีตและมีนัยยะของการปฏิเสธความทันสมัย (Anti-modern) การนำเมฆลาไปผูกติดกับรากเหง้าความเป็นไทยในอดีตทำให้ชนชั้นต้องแบ่งแยก (Split) ตัวตนของเมฆลาออกเป็นเมฆลาในเรือนไทยที่สุพรรณบุรีและเมฆลาในเมืองหลวง เมฆลาที่ชนชั้นหลวงไหลหลงสร้างให้เป็นภาพแทนของความเป็นไทยที่จริงแท้ ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ และความเป็นแม่ผู้ให้กำเนิด ซึ่งสะท้อนการโยนหาอดีตของชนชั้น ขณะที่เมฆลาซึ่งมีสถานะเป็นบุคคลแสดงออกถึงความซับซ้อนย้อนแย้ง จนเกินเลยกรอบที่ชนชั้นยึดยึดได้ให้เธอเป็นเพียงวัตถุแห่งความคลั่งไคล้ไหลหลง

เมฆลาเป็นตัวละครที่มีทั้งความเป็นไทยและความเป็นหญิงสมัยใหม่ อยู่ในตัว เมฆลาเกิดและเติบโตในเรือนไทยที่บิดามีภรรยาหลายคนอยู่ในบ้านสภาพแวดล้อมในเรือนไทยสะท้อนค่านิยมของสังคมชายเป็นใหญ่ขณะที่ผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศ การเสียชีวิตของพ่อและแม่ตั้งแต่เธอยังเด็กเปิดโอกาสให้เมฆลามีชีวิตที่เป็นอิสระ เธอเรียนจบจากต่างประเทศ เป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว และทำงานหาเลี้ยงตนเองโดยไม่พึ่งพาใคร เมฆลายังปฏิเสธการแต่งงานเพราะไม่ต้องการมีชะตากรรมเหมือนผู้เป็นแม่ และเลือกที่จะมีความสัมพันธ์กับชายโดยไม่ต้องการผูกมัด อย่างไรก็ตามความเป็นหญิงสมัยใหม่ไม่ทำให้เมฆลาละทิ้งขนบจารีตความเป็นไทย เธอได้รับมอบหมายให้ดูแลเรือนไทยและคนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในเรือนไทยหลังนี้ การที่เรือนไทยตกอยู่ในความดูแลของเมฆลาเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นบทบาทของเมฆลาในการดำรงรักษาสถาบันจารีตความเป็นไทยสืบต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ตัวตนอันย้อนแย้งของเมฆลาจึงสื่อให้เห็นจากชื่อเรียกของเธอ ซึ่งมีทั้งความเป็นตะวันตก

คือ “เม” และความเป็นไทยคือ “เมขลา” ควบคู่กัน เมขลายังเดินทางไปมา ระหว่างกรุงเทพฯ กับสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นภาพแทนของสังคมเมือง (โลกสมัยเก่า) กับสังคมชนบท (โลกสมัยใหม่) แม้เมขลาจะคบหากับพจน์อย่างเปิดเผย ในเมืองหลวง แต่เธอไม่ต้องการให้พจน์มาข้องแวะกับเธอเมื่อทั้งคู่อยู่ที่สุพรรณบุรี ในเมืองหลวงเมขลาเป็นสาวสมัยใหม่ ทำงานในออฟฟิศ และเป็นเจ้าของบริษัทท่องเที่ยว แต่เมื่ออยู่ในสุพรรณบุรี เมขลากลับเลือกวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมคือ ใช้ตะเกียงลานแทนไฟฟ้า อาบน้ำในแม่น้ำ นุ่งซิ่นกับเสื้อคอกระเช้า เป็นต้น เรือนไทยที่สุพรรณบุรีจึงเป็นสถานที่ที่ช่วยให้เมขลาได้เติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ แม้ว่าการเดินทางกลับไปยังสถานที่แห่งนี้ของเมขลาจะเป็นการกลับไปเพียงชั่วคราวครั้งคราวก็ตาม

ความย้อนแย้งในใจของเมขลาอันเกิดจากการปะทะของสองวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมไทย สะท้อนให้เห็นผ่านทาง “งูเห่า” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญในเรื่อง สังคมจารีตมองเรื่องเพศว่าเป็นสิ่งอันตราาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมต้องเข้ามากำกับควบคุม ใน *แม่เบี้ย* งูเห่าเป็นสัญลักษณ์ของการละเมิดและการควบคุมความปรารถนาทางเพศ¹¹ ลุงทิมมองการปรากฏตัวของงูเห่าที่เรือนไทยว่าเป็นเพราะบ้านหลังนี้เป็น “บ้านบาป” บิดาของเมขลาซึ่งเป็นเจ้าของเรือนไทยเป็นผู้มกมากในกามและมีภรรยาหลายคน งูเห่าได้หายตัวไปเมื่อพ่อและแม่ของเมขลาเสียชีวิตลง แต่กลับมาอีกครั้งเมื่อเมขลาโตเป็นสาวและสืบทอดมรดกบาปจากผู้เป็นบิดา เมขลาทำตัวไม่ต่างจากเพศพ่อ คือ เจ้าชู้ มกมากในกาม และมักชอบพอกับผู้ชายที่มีภรรยาแล้ว แม้การละเมิดจะเกิดขึ้นในเมืองหลวง แต่เมขลากลับพบเห็นงูเห่าในเรือนไทยที่สุพรรณบุรีแห่งนี้เท่านั้น งูเห่าที่เมขลาพบเห็นจึงเกี่ยวข้องกับสังคมจารีตที่ควบคุมพฤติกรรมทางเพศ แม้ยุคสมัยได้เปลี่ยนไปแล้วก็ตาม แต่ขนบจิตของสังคมสมัยเก่ายังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคมปัจจุบัน ดังที่วาณิชพูดถึงปฏิกิริยาของเมขลาเมื่อพบเห็นงูเห่าที่เรือนไทยอีกครั้งหลังจากที่หายไปนานว่า

เมฆารู้ว่ามันคือเขา และไม่ได้คิดหาเหตุผลใดอื่น เมื่อนั้นเอง
 ที่เธอเกิดความรู้สึกพิศพิพ่วน สวาทธรรมณีย์ที่เพิ่งผ่าน
 ดูจะปลาสนาการไปสิ้นจากความรู้สึก มีความละอายางขนาง
 เกิดขึ้นมาแทน รู้สึกเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่เธอหวาดกลัวขามเกรง
 ได้รู้และมองเห็นประพติปฏิบัติที่เพิ่งผ่านมา และรอการ
 กลับมาบ้านของเธอเพื่อกล่าวประณามตำหนิ (น. 61)

การปรากฏตัวของงูเห่าสร้างความละอายให้กับเมฆาเหมือนกับว่าเธอ
 ได้ทำสิ่งที่ผิดบาป สังคมคาดหวังให้ผู้หญิงประพฤติตนอยู่ในขนบจารีต ไม่
 แสดงออกถึงความปรารถนาทางเพศ การละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมโดยเฉพาะ
 ในเรื่องเพศจึงถือเป็นสิ่งน่าละอายสำหรับเพศหญิง นอกจากนี้ งูเห่ายังมา
 ปรากฏตัวให้เมฆาเห็นทุกครั้งที่ชนะชลมายังเรือนไทยและชุมนุมเธอรวกับ
 ต้องการจับผิดเธออีกด้วย

แม้เมฆาจะเป็นผู้หญิงสมัยใหม่แต่เธอยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของ
 ขนบจารีต เมฆาค้นเคยกับงูเห่าตัวนี้มานานนับตั้งแต่สมัยที่แม่ของเธอมิชีวิต
 อยู่ เธอจึงไม่คิดจะกำจัดงูตัวนี้ออกไปจากบ้าน อย่างไรก็ตามการตกอยู่ภายใต้
 การจับจ้องของงูเห่าทำให้เธอรู้สึกขาดความเป็นตัวของตัวเอง เธอจึงแสดง
 ความไม่พอใจและไล่ตัวนี้ให้พ้นไปทุกครั้งที “เขา” มาปรากฏตัว “ไปให้พ้นนะ
 ไปให้พ้น หนูโตแล้ว รู้จักตัวเองดี” (น. 62) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของ
 เมฆาสื่อให้เห็นการปะทะกันระหว่างขนบจารีตดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่
 แบบตะวันตก สังคมสมัยใหม่มุ่งเน้นความเป็นปัจเจกที่เป็นอิสระเป็นตัวของ
 ตัวเอง ขณะเดียวกันค่านิยมสมัยใหม่สร้างความขัดแย้งภายในใจให้ตัวละคร
 สตรี ทั้งนี้เพราะการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระเสรีภาพ
 เกิดขึ้นควบคู่กับการควบคุมเพศวิถีของสตรีในสังคมชายเป็นใหญ่ งูเห่าจึง
 มาปรากฏให้เห็นนับตั้งแต่วันที่เมฆาโต “เป็นสาว” และ“มีเลือดพ้อแรง” การ
 ปรากฏตัวของงูสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งภายในใจของหญิงสาว ในด้านหนึ่ง
 เมฆาต้องการปลดปล่อยตนเองเป็นอิสระจากพันธนาการของอดีตและ

ต้องการหลีกเลี่ยงชะตากรรมที่แม่ของเธอเคยประสบ แต่การละเมิดขนบความเป็นหญิงทำให้เธอรู้สึกผิดและละอายใจทุกครั้ง สำนักพิมพ์ขอข้อดีส่งผลให้เธอรู้สึกตะขิดตะขวงใจเมื่อต้องการทำตามอารมณ์ปรารถนาของตนเอง ดังนั้น แม้ว่าเมขลาจะประพาดตีนเยี่ยงชาย แต่เธอก็ยังถูกพันธนาการด้วยขนบจารีตของความเป็นหญิงอยู่เช่นกัน

ใน แลหนึ่ง ลอดแวน วรรณกรรม มาลินี แก้วเนตร กล่าวว่า “คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่จะบอกว่า เมขลาและชนะชลก็มีชื่ออื่นใดเลย นอกจากเป็นกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสับสน แปลกแยก และการถูกตัดจากรากเหง้าของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง และการโหยหาถึง Lost Paradise โลกเก่าและวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้น ผู้หญิงดูจะเป็นเพศที่ได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าเพศชาย จากการปะทะกันของสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจนยากที่จะหาจุดร่วมในการประสานกันได้อย่างกลมกลืนลงตัว...”¹² ผู้เขียนบทความมีความเห็นสอดคล้องกับมาลินีที่มองอัตลักษณ์สมัยใหม่ว่ามีลักษณะ “สับสน แปลกแยก” อันเป็นผลจาก “การปะทะกันของสองวัฒนธรรม” อย่างไรก็ตามการมองว่า “ผู้หญิงดูจะเป็นเพศที่ได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าเพศชาย” อาจเป็นการด่วนสรุปเกินไป ในแม่เบี้ย ความแตกต่างระหว่างเมขลากับชนะชลอยู่ตรงที่ชนะชลเป็นคนโรแมนติกและอยู่กับโลกของความฝันขณะที่เมขลาสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงและอยู่ในโลกของความเป็นจริง ขณะที่ชนะชลจินตนาการให้เมขลาเป็นนางไม้ “ถึงเขาจะไม่เคยเห็นนางไม้” (น. 46) มาก่อน แต่เมขลากลับแยกแยะระหว่าง “นิยาย” กับ “ความเป็นจริง” บรรยายากศของเรือนไทยทำให้เธอจินตนาการตนเองว่าเป็นแม่หญิงเรไรในเรื่องขุนศึก แต่กระนั้นเมขลาตระหนักดีว่า “ในชีวิตจริงเธอมีใช้แม่หญิงเรไร และไม่เคยมีใครเป็นเจ้าเสมา...” (น. 58) การได้พบเห็นชีวิตของแม่ที่ถูกกดขี่ทำให้เมขลาไม่เคยยึดมั่นศรัทธาในความรัก เมขลา mong ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเป็นเพียงแค่เรื่องสนุกขณะที่ชนะชลเชื่อว่าเขาได้พบตัวตนที่แท้จริงของเมขลาและมองเมขลาว่าเป็น “รักแรก” ของตน

เมขลายังต่างจากชนะชลตรงที่เธอสามารถนำอดีตมาปรับใช้กับปัจจุบัน เมขลานำความรู้เกี่ยวกับไทยที่มีอยู่มาปรับใช้กับอาชีพการงานด้วยการจัดทัวร์วัฒนธรรม เพื่อตอบสนองกับกระแสของการโยกหาอดีตของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ การเยี่ยมชมเรือนไทยที่สุพรรณบุรี ถือเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจท่องเที่ยว เช่นเดียวกับการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายมาเป็นชุดไทยก็เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศแบบไทย ๆ ของทัวร์วัฒนธรรมที่เธอจัดขึ้น เมขลาจึงไม่ได้มองความเป็นไทยอย่างโยกหาเหมือนชนะชล การโยกหาอดีตทำให้ชนะชลแสวงหาความเป็น “ไทยแท้ ๆ” ในแบบโรแมนติก ต่างจากเมขลาที่มองความเป็นไทยว่าเป็นประดิษฐกรรมอย่างหนึ่งเพื่อการค้า ขณะที่ชนะชลเชื่อในตำนานเกี่ยวกับการลอยกระทงของนางนพมาศ เมขลาชี้ให้ชนะชลเห็นว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นไม่นานมานี้ ความโบราณเก่าแก่ถูกสร้างให้เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว “เมขลาเล่าให้ฟังถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมในสมัยโบราณที่เกี่ยวข้องเนื่องอีกหลายอย่าง รวมทั้งเรื่องเผาเทียนเล่นไฟและการลอยกระทงที่จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเธอบอกเขาว่าเป็นของหลอก ๆ ปลอม ๆ ที่เธอทำขึ้นเพียงเพื่อเป็น ‘ทัวร์ลิสต์แอทแทรคชั่น’ เท่านั้นเอง” (น. 241) การรับเอาอัตลักษณ์สมัยใหม่ทำให้ชนะชลต้องปกปิดอดีตและรากเหง้าของตนเอง เขามองความเป็นไทยอย่างไร้เดียงสาและพยายามแสวงหาความเป็นไทยที่จริงแท้ ต่างจากเมขลาที่มองความเป็นไทยว่าเป็นประดิษฐกรรมที่สรรสร้างขึ้นเพื่อการบริโภค เธอจึงไม่ยึดติดกับความเป็นไทยที่จริงแท้เฉกเช่นชนะชล

เพศชายกับความหวาดกลัวและความลุ่มหลงในเสน่ห์ของอิสตรี

แม้งูเห่าเป็นสัญลักษณ์ของข้อห้ามและการละเมิดในเรื่องเพศ แต่สำหรับตัวละครชายการปรากฏตัวของงูไม่ได้สร้างความรู้สึกละอายใจหรือผิดบาปเหมือนที่เกิดกับเมขลา ในกรณีของตัวละครชายงูเห่าเกี่ยวข้องกับ

อันตรายและความตายอันมีสาเหตุมาจากความลุ่มหลงในเสน่ห์ของสตรีเพศ พจน์ถูกงูเห่าที่บ้านเมขลากัดขณะที่เขาพยายามล่องเกินเมขลา อารมณ์ชั่ววูบที่เกิดขึ้นทำให้พจน์ขาดสติไม่ทันระมัดระวังตัวจึงถูกงูเห่ากัดจนได้รับบาดเจ็บที่ที่พจน์ถูกงูเห่ากัด “ชั่วโง่มรณะของเขาเริ่มต้น” (น. 77) ความเป็นชายของพจน์ที่แสดงออกก่อนหน้านี้นี้ด้วยการใช้กำลังและความรุนแรงกับเมขลา ได้มลายไปสิ้น ความกลัวตายจนขาดสติทำให้พจน์ดูอ่อนแอ ไม่อาจควบคุมตนเองได้ “พจน์พลิกตัวออกไปอีกทางด้วยความตกใจสุดชีวิต” “ดวงตาเบิกกว้าง” “ใบหน้าซีดเผือด” “เสียงของพจน์แหบสั่น” (น. 77) เช่นเดียวกับพจน์ ถมและชัยถูกกิเลสตัณหาเข้าครอบงำจนขาดสติ ทั้งคู่รับคำสั่งจากพจน์ให้มาล่างูที่ทำร้ายพจน์จนบาดเจ็บ แต่ผู้ที่ทำให้ “คำสั่งล่าเกิดอาภรรพ์” (น. 121) คือเด็กหญิงนวล เมื่อทั้งคู่พบเด็กหญิงนวลอยู่ตามลำพังยามค่ำคืน ตณหา ราคะเข้าครอบงำคนทั้งสองในทันที “เขาทั้งสองมาล่างู แต่ดูเหมือนว่าอารมณ์เปลี่ยนทำให้เรื่องการล่างูนั้นเลื่อนหายไปจากการรับรู้ ขณะนี้เขาสองคนกลับเป็นฝ่ายถูกล่าเสียเอง” (น. 124) ถมและชัยตกอยู่ภายใต้อำนาจของ “สัญชาตญาณดิบ” จนไม่อาจควบคุมตนเองได้ การถูกตัณหาเข้าครอบงำจนขาดสติทำให้ทั้งคู่กลับกลายเป็นฝ่าย “ถูกล่า” และถูกงูเห่ากัดตายในที่สุด กรรมของพจน์ ถม และชัยแสดงให้เห็นว่าตัวละครชายในเรื่องอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมเรื่องเพศของสังคมไม่ต่างจากตัวละครหญิง อย่างไรก็ตาม การควบคุมเรื่องเพศมีนัยยะต่างกันสำหรับหญิงและชาย ขณะที่การควบคุมเรื่องเพศสร้างความอับอายและรู้สึกผิดให้กับเมขลา แต่สำหรับตัวละครชาย การควบคุมเรื่องเพศแสดงให้เห็นผ่านทางความหวาดกลัวและวิตกกังวลเกี่ยวกับการตกอยู่ภายใต้อำนาจของสตรีเพศ อันนำมาซึ่งการสูญเสียความเป็นชายและอันตรายในท้ายที่สุด

นวนิยาย แม่เบี้ย นำเสนอความหวาดกลัวของเพศชายต่ออำนาจของ อีสตรีผ่านภาพลักษณ์ของหญิงร้าย งูเห่าเป็นสัญลักษณ์ของความร้ายกาจและน่าสะพรึงกลัวของสตรีเพศที่คุกคามความเป็นชาย แม้ตัวละครหญิงในเรื่อง

ได้แก่ คุณโกสุ่มผู้เป็นมารดาของเมขลา เด็กหญิงนวล และเมขลา ดูเหมือนคุ้นเคยและผูกพันกับงูเห่า แต่ไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนในเรื่องนี้จะมิงูเห่าวนเวียนอยู่ใกล้ๆ เมขลาเป็นตัวละครหญิงเพียงคนเดียวที่ “มิงู” เด็กหญิงนวลกับยายทวด แม้จะเป็นหญิงและอาศัยอยู่ในเรือนไทยแต่กลับไม่เคยเห็นงู ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงนวลยังไม่บรรลุนิติภาวะทางเพศ ขณะที่ยายทวดเป็นหญิงชราซึ่งเลยวัยเจริญพันธุ์ไปนานแล้ว ผู้หญิงอย่างใหม่แก้วไม่เคยมิงูเข้ามาแผ้วพานในชีวิตเช่นกัน ทั้งนี้เพราะใหม่แก้วดำเนินชีวิตภายใต้การบอจาริตของสังคมมาตลอด เธอแต่งงานกับชนะชลออย่างถูกต้องตามประเพณี และทำหน้าที่เป็นศรีภรรยาและแม่ที่ดีของลูก ต่างจากเมขลาที่ไม่ต้องการอยู่ในกรอบจาริตของสังคม เธอปฏิเสธการแต่งงาน และชอบมีความสัมพันธ์แบบไม่ต้องการผูกมัดกับชายที่มีภรรยาแล้ว เนื่องจากเพศวิถีของอิสตรีเป็นเป้าหมายสำคัญของการควบคุมและจัดระเบียบสังคม การท้าทายต่อขนบกฎเกณฑ์ของสังคมจึงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงมักกระทำผ่านการละเมิดขนบทางเพศ ใน*แม่เบี้ย* เมขลาเองเรื่องเพศว่าเป็นเกมส์ที่เธอใช้ต่อรองกับเพศชาย ดังเห็นจากกติกาที่เธอใช้กับพจน์ ซึ่งเธอเองเป็นผู้กำหนด เมขลาเองความสัมพันธ์กับพจน์เป็นเพียงเรื่องสนุกและไม่คิดจริงจังกับพจน์ ดังนั้นเมื่อพจน์คิดจะครอบครองเป็นเจ้าของตัวเธอ เมขลาจึงตีตัวออกห่างจากพจน์ การจำกัดความสัมพันธ์ว่าเป็นเพียงเกมส์ทำให้เมขลามีอำนาจต่อรองไม่ตกเป็นวัตถุทางเพศเหมือนแม่ของเธอที่ผ่านมา

ความหวาดวิตกของสังคมชายเป็นใหญ่ต่อเพศวิถีของอิสตรีนำไปสู่การสร้างจินตภาพให้แก่สตรีว่าเป็นเพศที่อันตราย เปรียบได้กับการที่เมขลา “งูเห่า” ในครอบครอง อย่างไรก็ตามงูเห่าทำให้เมขลาเป็นผู้หญิงที่อันตรายและมีเสน่ห์น่าหลงใหลในขณะเดียวกัน ความปรารถนาที่แฝงด้วยความหวาดกลัวต่อสตรีเพศเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างเมขลากับพจน์ พจน์เป็นชายหนุ่มที่มาหลงใหลติดพันเมขลาแม้ว่าเขาจะมีภรรยาอยู่แล้วก็ตาม ความลุ่มหลงในตัวเมขลาทำให้พจน์อยากได้เธอมาครอบครองแต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตามพจน์ไม่เพียงแต่ถูกเมขลาปฏิเสธ เขายังถูกงูเห่าที่บ้านเมขลากัดจนได้รับ

บาดเจ็บ เหตุการณ์ทั้งสองทำให้พจน์ทั้งโกรธแค้นและอับอาย เขาจึงคิดที่จะ
กำจัดงูเห่าและเอาชนะเมขลาเพื่ออภัยแก่ศักดิ์ศรีความเป็นชายของตนให้กลับ
คืนมา ดังเห็นได้จากบทสนทนาระหว่างพจน์กับเมขลา

“นั่นเป็นอะไร” เมขลาชี้นิ้วปรายตาไปที่ปิ่นของพจน์ที่วางอยู่

“ลูกของ ลูกของห้านัด”

“ไม่ใช่ปิ่นลม” เสียงของเมขลาเรียบเย็น พจน์รู้สึกหน้าร้อน
ทั้งอายและโกรธ ยิ่งเห็นเธอมีท่าทีเหมือนจะหยามเช่นนั้น
ยิ่งทำให้เขาคิดแค้นเจ้างูเห่าตัวร้าย **แค้นทั้งคนที่ยืนอยู่ตรงหน้า
และแค้นทั้งที่ทำให้เขารู้สึกอับยศ**
(น. 306 เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

บทสนทนาระหว่างเมขลากับพจน์เรื่องการกำจัดงูเห่ามีนัยยะทางเพศ
แฝงอยู่ ความต้องการกำจัดงูของพจน์เผยให้เห็นความหวาดกลัวต่อสตรีเพศ
ที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก สำหรับพจน์ เมขลาที่งูเห่าเป็นเหมือนสิ่งเดียวกัน
เมขลาเป็นหญิงที่มีเสน่ห์เร้าร้อนแต่ก็มีพิษสงร้ายกาจไม่ต่างจากงูเห่าซึ่งเป็น
อสรพิษร้าย จากบทสนทนาข้างต้น “ปิ่น” ที่พจน์ใช้กำจัดเป็นสัญลักษณ์ของ
ความเป็นชาย การที่พจน์ไม่สามารถกำจัดงูได้สำเร็จในตอนแรกด้วยปิ่นลม
สื่อให้เห็นความไร้สมรรถภาพของพจน์ทั้งด้านทักษะในการยิงปืนและในทาง
เพศ เมื่อเมขลาตอกย้ำความไร้สมรรถภาพของเขาด้วยการพูดถึง “ปิ่นลม”
พจน์จึงเกิดความรู้สึกอับอายและคับแค้นใจ “แค้นทั้งคนที่ยืนอยู่ตรงหน้าและ
แค้นทั้งที่ทำให้เขารู้สึกอับยศ” การกำจัดงูของพจน์จึงไม่ใช่เป็นการแก้แค้น
อสรพิษที่เคยทำร้ายเขาเท่านั้น หากยังสื่อถึงความต้องการควบคุมเพศวิถีของ
สตรีให้อยู่ภายใต้ขนบจารีตเพื่อไม่ให้สิ่งนี้เป็นภัยคุกคามต่อความเป็นชาย
พจน์เชื่อว่าหากเขากำจัดงูนี้ได้สำเร็จ เขาจะสามารถเข้าหาเมขลาโดย
ไม่ต้องหวาดวิตกกังวลอีกต่อไป การต่อสู้กับงูเห่าของพจน์จึงเป็นการต่อสู้กับ
ความหวาดกลัวต่ออำนาจสตรีเพศที่คุกคามความเป็นชายของเขา อย่างไรก็ตาม

ก็ตามแทนที่พจน์จะสามารถเอาชนะงูเห่าและได้ครอบครองเมขลา เขากลับพลาดท่าและถูกงูเห่ากัดตายในที่สุด

สัญลักษณ์ของหญิงร้ายที่เกี่ยวข้องกับเมขลาอีกประการคือ “โคกดินใหญ่” อันเป็นที่สถิตย์ของงูเห่า ที่ผ่านมานางวิจารณ์ แม่เบี้ย ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการใช้เรือนไทยเป็นสัญลักษณ์¹³ ผู้เขียนบทความมองว่าโคกใหญ่เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเรือนไทยและเป็นสิ่งที่นักวิจารณ์มองข้าม โคกใหญ่เป็นโคกดินที่อุดมด้วยพืชพันธุ์ไม้นานาชนิดรวมถึงพันธุ์ไม้ไทยที่ขึ้นอย่างระเกะระกะกรือ พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลาหรือปรุงแต่ง โคกใหญ่อยู่ติดกับเรือนไทยและมีลักษณะเป็นเกาะกลางน้ำมีเนื้อที่เกือบหนึ่งไร่ เมื่อเมขลาพาคณะทัวร์วัฒนธรรมมายังสุพรรณบุรี นอกจากเธอจะพาลูกทัวร์เยี่ยมชมเรือนไทยแล้ว เธอยังเชื้อเชิญคณะทัวร์ไปดูพันธุ์ไม้ไทยที่โคกใหญ่หลังบ้านอีกด้วย เมขลาดูเหมือนผูกพันกับโคกดินแห่งนี้มากกว่าเรือนไทย ขณะที่เรือนไทยหรือที่เมขลาเรียกว่า “เรือนเจ้าสัว” เป็นบ้านประจำตระกูลซึ่งตกทอดจากบรรพบุรุษ ไม่ใช่เป็นสมบัติส่วนตัวของเธอ ความรู้สึกของเมขลาต่อเรือนไทยหลังนี้จึง “ออกจะกำกวมกันอยู่มากระหว่างความใกล้ชิดและห่างเหิน” (น. 50) ต่างจากโคกดินซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่ส่วนตัวของเธอ เมขลาคุ้นเคยกับสถานที่แห่งนี้เป็นอย่างดี เธอสามารถเดินเล่นบนโคกในยามค่ำคืนโดยไม่กลัวงูเห่าที่สถิตย์อยู่ ณ ที่แห่งนี้ที่โคกดินแห่งนี้ยังเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ความเป็นหญิง เช่น ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ดอกไม้ไทยนานาชนิดที่ส่งกลิ่นตลบอบอวล อาทิ ดอกนมแมว กอสายหยุด ดอกปีบ และจำปี ลึกลงไปภายในโคกยังมีต้นไทรใหญ่ที่ “ร่มครึ้มและมีรากใหญ่อยู่ระโยงระยาง” (น. 148) โคกแห่งนี้โดยเฉพาะบริเวณต้นไทรใหญ่เป็นพื้นที่ส่วนตัวของเมขลาที่เธอมักเยี่ยมชมและปลดปล่อยอารมณ์ความปรารถนา ความใฝ่ฝัน และจินตนาการทางเพศอีกด้วย ดังเห็นได้จากฉากที่เมขลาออกเดินสำรวจโคกเมื่อบังเกิดอารมณ์ฉุนเฉียว

เมขลาทุดตัวลงนั่งที่รากต้นไทรนั้น ดมดอกป๊อบที่ถือติดมือมา
ใจของเธอร้อนด้วยความคิดถึงชายหนุ่มขณะชลคนนั้นอีกแล้ว
วันนั้นเขาไม่ได้เดินมาถึงร่มไทรใหญ่นี้หรอก ถ้าหากได้เห็น
เขาอาจจะชอบ เพราะมันร่มครึ้มและมีรากใหญ่อยู่ระยะโยงระยาง
บริเวณใต้ร่มก็เป็นลานเรียบน่านั่งเล่นนอนเล่น (น. 148)

ฉากที่เมขลาจินตนาการถึงขณะชลได้ต้นไทรใหญ่มีนัยยะทางเพศ
แฝงอยู่ ในห้วงอารมณ์ฉวีลา เมขลาปรารถนาให้ขณะชลมายังต้นไทรใหญ่
อันร่มครึ้มแห่งนี้ หลังจากที่ได้เดินสำรวจโคกยามค่ำคืน เมขลากลับมายังห้อง
ของเธอและใช้เรือนร่างของตนเองเพื่อปลดปล่อยอารมณ์ฉวีลาหวนหวน
“วาบไหวในอารมณ์ล้าลึกและความกระหายเดิบกล้า ปลายเท้าของเธอก่าย
เสียดสีกัน มือหนึ่งลูบเลื่อนลงเบื้องล่าง...” (น. 152) เช่นเดียวกับโคกใหญ่
ที่เมขลาเดินสำรวจก่อนหน้านี้ เรือนร่างสตรีถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวและเป็นพื้นที่
ที่เธอปลดปล่อยอารมณ์ปรารถนาทางเพศ

ขณะที่โคกดินใหญ่เป็นเสมือนพื้นที่ส่วนตัวของเมขลา แต่สำหรับ
ตัวละครชายสถานที่แห่งนี้เป็นปอเกิดของต้นหาวระคะอันนำมาซึ่งอันตราย
และความตาย โคกใหญ่อันรกเรือแห่งนี้เป็นที่สถิตย์ของงูเห่า ฆมกับชัย
ถูกงูเห่ากัดตายบริเวณต้นไทรใหญ่ขณะพยายามล่องละเมียดเด็กหญิงนวล “เขา
ทั้งสองมาล่อง [...] ขณะนี้เขาสองคนกลับเป็นฝ่ายถูกล่าเสียเอง สัญชาติญาณ
ดิบกำลังคุกคามตามล่าคนทั้งสอง และราวกับถูกรุกเร้าให้เร่งลงมือ” (น. 124)
เช่นเดียวกับฆมและชัย พจน์มาที่โคกแห่งนี้เพื่อล่อง “อารมณ์เบื่องลึ” ที่มีต่อ
เมขลาทำให้พจน์ยอมเสี่ยงอันตรายมาที่โคกดินเพื่อกำจัดงูเห่าด้วยตนเอง แต่
เขากลับพลาดท่าและถูกงูเห่ากัดตายในที่สุด สัญชาติญาณดิบที่รุมเร้าและ
คุกคามตัวละครชายยังเห็นในฉากที่ขณะชลมายังโคกดินแห่งนี้เป็นครั้งแรก
พร้อมกับเมขลา “เขากำลังเริ่มรู้สึกว่สัญชาติญาณดิบอันควรค่าแก่การ
ซ่อนเร้นปกปิดกำลังคุกคามเขา และดูเหมือนจะรวดเร็วร้ายขึ้นทุกที จนเขาเริ่ม
รู้สึกตัวว่าถ้าอยู่กับเธอในสถานที่นี้นานไปอีกนิด เขาอาจทำในสิ่งที่ตนเองลืม

จะยังคิด...” (น.43) “สัญญาตญาณดิบ” ที่ปะทุขึ้นมาจากเบื้องลึกถูกนำไปเปรียบกับสัตว์ร้ายที่กำลัง “คุกคาม” หรือ “ไล่ล่า” ตัวละครชาย การเปรียบเทียบดังกล่าวชวนให้ผู้อ่านนึกถึงงูเห่าเพศชายที่สิงสถิตย์อยู่บนโคก วาณิชสร้างความรู้สึกลุ่มเครือให้กับผู้อ่านว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่กำลังคุกคามบรรดาตัวละครชายคืองูเห่าจริง ๆ หรือ “สัญญาตญาณดิบ” ที่ตัวละครเหล่านี้พยายามปกปิดกันแน่ งูเห่าอาจมีตัวตนอยู่จริงและอาศัยอยู่บนโคกดิน แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่างูเห่าที่ตัวละครชายพบเห็นแยกไม่ออกจากความหวาดวิตกของเพศชาย ต่อ “สัญญาตญาณดิบ” ซึ่งยากต่อการควบคุมและคุกคามความเป็นชาย ความหวาดกลัวต่อ “สัญญาตญาณดิบ” ทำให้ตัวละครชายต้องการปฏิเสธสิ่งนี้ออกจากตัวตนและยึดยึดความเป็นอื่นนี้ให้กับสตรีเพศ ดังนั้นแม้งูเห่าจะปรากฏตัวทุกครั้งที่สัญญาตญาณดิบภายในจิตใต้สำนึกของตัวละครชายได้ปะทุขึ้น แต่สำหรับตัวละครชายอย่างพจน์ เขากลับมองงูเห่าว่าสื่อถึงความร้ายกาจและน่าสะพรึงกลัวของเพศหญิง

สำหรับตัวละครชาย การต่อสู้กับงูเห่าจึงเป็นการต่อสู้กับสัญญาตญาณดิบที่อยู่เบื้องลึกในใจของตนเอง การที่พจน์ต้องการไล่ล่าและเอาชนะงูเห่า ไม่ต่างจากการที่มนุษย์พยายามเอาชนะควบคุมธรรมชาติ ส่งผลให้ธรรมชาติกลายมาเป็นปฏิปักษ์ต่อมนุษย์ อย่างไรก็ดี วาณิชชี้ให้เห็นความอ่อนแอประบางของมนุษย์ที่ไม่อาจขัดขืนเอาชนะธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือกว่าตนได้และยอมพ่ายแพ้ให้กับสิ่งนี้ในที่สุด เหมือนกับตัวละครชายในเรื่องได้แก่ พจน์ ถม และชัย ซึ่งถูกครอบงำด้วยต้นหาวาคะจนขาดสติ ความยับยั้งชั่งใจ และถูกงูเห่าทำร้ายจนเสียชีวิตในที่สุด แม้ในตอนท้ายเมฆลาจะตัดสินใจฆ่างูด้วยน้ำมือของเธอเอง เพราะสำนึกผิดที่เธอมีส่วนในการเสียชีวิตของชนะชล แต่วาณิชให้งูเห่าใหญ่ปรากฏตัวแทนที่งูเห่าที่ถูกเมฆลาฆ่าตาย สื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าแม้มนุษย์พยายามควบคุมเอาชนะสัญญาตญาณดิบ แต่ก็ไม่สามารถกำจัดสิ่งนี้ให้หมดสิ้นไปได้

การหลงใหลในสิ่งต้องห้าม: ความปรารถนาและความตาย ของชนะชล

ใน *แม่เบี้ย* ภูเขา สายน้ำ เรือนไทย และโคกดิน เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหญิง (The feminine) และเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จุลียะ คริสเตวา (Julia Kristeva) เรียกว่า Abject คริสเตวากล่าวถึง Abject ว่าเป็นสิ่งที่เราขจัดออกไปเพื่อให้ตัวตนดำรงอยู่ได้ในสังคม เนื่องจากสิ่งที่เราขจัดออกไปนั้นจำเป็นต่อการนิยามตัวตนของเราเช่นกัน Abject จึงเป็นสิ่งที่เราทั้งปรารถนาและปฏิเสธในขณะเดียวกัน เรือนไทยของเมขลามีลักษณะเป็น Abject เพราะเป็นสถานที่ต้องห้าม วาณิชได้บรรยายความรู้สึกของชนะชลต่อเรือนไทยแห่งนี้ว่า “ความน่าหว่นหวาดของสายน้ำยังคงครอบงำในความรู้สึกและจิตใจของเขาเมื่อยามนึกถึง แต่นั่นก็เหมือนจะเป็นส่วนที่เร้าให้ใจระรัวถึงกั๊กถึงกั๊ก เหมือนมันทำทนาย เขานึกถึงภูเขาตัวนั้น กลิ่นดอกสายหยุด ปีบ จำปี ก็ราวกับจะกรุ่นมาเสียดกายเหวาก็เหมือนจะดังมาแว่วๆ” (น. 240) ความรู้สึก “ถึงกั๊กถึงกั๊ก” ของชนะชลที่มีต่อเรือนไทยไม่ต่างจากความรู้สึกยั่วยวนแหย่ที่เรามีต่อ Abject เนื่องจากตัวตนสมัยใหม่สร้างความต่อเนื่องเป็นเอกภาพด้วยการขจัดความคลุมเครือ Abject ซึ่งเป็นสิ่งก้ำกึ่งไม่อาจแยกแยะจัดแบ่งประเภทได้ จึงเป็นภัยคุกคามต่อตัวตนสมัยใหม่ คริสเตวาชี้ว่ากฎข้อห้ามและพิธีกรรมในสังคมมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันสมาชิกไม่ให้กลับไปหลอมรวมกับ Abject อันนำมาซึ่งการสูญเสียลายของตัวตน ความหวาดกลัวของสังคมต่อ Abject จึงนำมาซึ่งการตรึงพรมแดนที่แบ่งกันระหว่างเรากับความเป็นอื่นที่ขจัดออกไป ขณะที่สังคมมีกฎข้อห้ามเพื่อปกป้องสมาชิกจากภัยคุกคามของ Abject ชนะชลกลับก้าวล่วงพรมแดนและกระทำในสิ่งต้องห้ามด้วยการกลับไปยังเรือนไทยของเมขลา แม้สถานที่แห่งนี้จะแฝงไว้ด้วยอันตรายและความตายก็ตาม

ความหลงใหลของชนะชลในสิ่งต้องห้ามสื่อให้เห็นผ่านพฤติกรรมของชนะชลที่ขัดแย้งกับเหตุผลและสามัญสำนึกของคนทั่วไป โศกดินใหญ่หลังเรือนไทยเป็นเสมือนสถานที่ต้องห้าม เพราะเป็นที่สิงสถิตย์ของงูเห่า เมื่อเมขลาชักชวนลูกทวี่ของเธอให้ไปเที่ยวชมพันธุ์ไม้ไทยบนโคกแห่งนี้ ลุงทิมซึ่งเป็นคนเก่าแก่ของบ้านและเป็นผู้ยึดถือพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด กล่าวเตือนบรรดาลูกทวี่ให้ระวังงูเห่าใหญ่ที่อยู่บนโคก ดังนั้นจึงไม่มีผู้ใดกล้าย่างกรายไปยังสถานที่นั้นเว้นแต่ชนะชลเพียงผู้เดียว เนื่องจากโคกดินใหญ่เป็นพื้นที่ส่วนตัวของเมขลาและเป็นสัญลักษณ์ของทันตโยนี (Vagina dentata)¹⁴ การที่ชนะชลรับคำเชื้อเชิญของเมขลาไปยังโคกใหญ่เป็นสิ่งที่ผู้เขียนบอกกับผู้อ่านเป็นนัยถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งที่จะบังเกิดขึ้นระหว่างคนทั้งสอง ทั้งยังเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงความปรารถนา (Desire) กับความตาย (Death) สำหรับชนะชลโคกดินเป็นสถานที่เร้นลับ เย้ายวนใจ เชื้อเชิญให้ไปสัมผัส การมีงูเห่าใหญ่อยู่บนโคกไม่ทำให้สถานที่แห่งนี้น่ากลัว แต่กลับทำให้ที่แห่งนี้ยิ่งดูลึกลับ มีความศักดิ์สิทธิ์ และดึงดูดใจเขายิ่งขึ้น แม้จะเป็นสถานที่อันตราย แต่โคกใหญ่แห่งนี้แอบอวลด้วยกลิ่นดอกไม้ไทยนานาชนิด สร้างบรรยากาศโรแมนติกชวนให้ชนะชลนึกถึงบทกวีโคลงกลอนอันไพเราะ ณ ดินแดนในฝันแห่งนี้ ชนะชลยังเห็นภาพของเมขลาในชุดไทยห่มสไบราวกับการปรากฏกายของ “นางไม้” แม้จะเป็นสถานที่ต้องห้าม แต่โคกใหญ่ดูเหมือนมีพลังดึงดูดเรียกร้องชนะชลให้ไปหา ครึ่งหนึ่งเมื่อชนะชลมาถึงเรือนไทยในยามค่ำคืนและแลเห็นโคกดินในความมืด เขาบังเกิดความปรารถนาที่จะไปยังที่แห่งนี้ “[เขา]มองไปรอบ ๆ บริเวณ กลิ่นดอกไม้บางอย่างหอมอ่อนกรุ่นมา เขารู้สึกชุ่มชื้นอย่างประหลาดบนโคกใหญ่นั้นมืดสนิทดูน่ากลัว แต่ก็เหมือนจะเชื้อเชิญเขาเข้าไปหา...” (น. 248) โศกดินใหญ่เป็นสถานที่ลึกลับน่ากลัว การมีงูเห่าใหญ่อยู่บนโคกยิ่งตอกย้ำความน่าสะพรึงกลัวและอันตรายของสถานที่แห่งนี้ อย่างไรก็ตามความลึกลับผสมผสานกับความด้ามืดกลับทำให้สถานที่แห่งนี้มีเสน่ห์เย้ายวนดึงดูดใจชนะชลได้อย่างประหลาด แม้โคกดินใหญ่จะเป็นสถานที่อันตราย แต่ชนะชลไม่อาจหักห้ามใจไม่ไปยังสถานที่แห่งนี้ทุกครั้งที่เขากลับมายังเรือนไทย

การกลับไปยังเรือนไทยเป็นเสมือนการกลับคืนสู่อุทรของมารดา เนื่องจากมารดามีสถานะเป็น Object ในสังคมปิตาธิปไตย การกลับไปยังสถานที่แห่งนี้จึงหมายถึงพัฒนาการที่ถดถอย และยังสวนกระแสกับโลกทุนนิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตและก้าวไปข้างหน้า เรือนไทยจึงเป็นสถานที่ที่ชนะชลปรารถนาและเป็นสถานที่ต้องห้ามในขณะเดียวกัน ในการเดินทางมายังเรือนไทย ไม่เพียงแต่ชนะชลต้องข้ามแม่น้ำที่เกือบคร่าชีวิตเขาในวัยเด็ก เขายังต้องเผชิญกับงูเห่าที่คอยจ้องทำร้ายเขาที่เรือนไทยอีกด้วย งูเห่าที่บ้านเมขลาเป็นงูเพชรฆาตและผู้ที่ถูกงูทำร้ายจนเสียชีวิตล้วนเป็นเพศชายท การที่เมขลามีงูเห่าวนเวียนอยู่ใกล้ๆ ทำให้เธอเป็นหญิงอันตรายและกลายเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับตัวละครชาย ดังนั้นพจน์จึงหาทางกำจัดงูก่อนที่จะเข้าหาเมขลา ชนะชลต่างจากพจน์ เขาไม่เคยคิดที่จะกำจัดงูเห่าไปจากบ้าน แม้ชนะชลเคยทำให้งูเห่าบาดเจ็บ แต่การกระทำของเขามีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อป้องกันตัวเองเท่านั้น ที่สำคัญงูเห่ากลับเป็นสิ่งปลุกเร้าความปรารถนาของชนะชลในตัวเมขลามากยิ่งขึ้น เมขลาที่ชนะชลอยากพบเจอไม่ใช่เมขลาในทาวน์เฮ้าส์ที่เมืองกรุง หากเป็นเมขลาในเรือนไทยที่สุพรรณบุรี บรรยากาศของเรือนไทยที่มีงูเห่าวนเวียนทำให้เรือนไทยแห่งนี้ดูลึกลับ ศักดิ์สิทธิ์ มีมนตร์ขลัง และดึงดูดความสนใจของชนะชลไม่แพ้โคกใหญ่กลางน้ำ การปรากฏตัวของงูเห่ายังทำให้การมีเพศสัมพันธ์กับเมขลากลายเป็นเรื่องตื่นเต้นท้าทาย ไม่น่าเบื่อจำเจเหมือนเพศสัมพันธ์กับไหมที่ผ่านมา ความตื่นเต้นเร้าใจที่ได้สัมผัสทำให้ชนะชลนึกอยากให้งูเห่าปรากฏตัวขณะที่เขาร่วมรักกับไหมแก้วในเมืองหลวงเช่นกัน

ชนะชลรู้สึกว่หน้าที่นี้ของเขาช่างจำเจซ้ำซากและชวนให้
เหนื่อยหน่าย เป็นเช่นนี้ทุกครั้งทุกคราว นับเวลานานจนจะเข้าปี
ที่สิบแล้ว เขารู้สึกอ่อนแรงอ่อนใจ แต่ก็พยายามฝืน...ไม่เหมือน
เมื่อคืนเลย...ไม่เหมือนเลย เขานึกถึงงูเห่าตัวนั้น และนึกอยากให้
มีงูเห่าลัดตัวเข้ามาเลื้อยวนเวียนอยู่ในห้องขณะนี้ เพื่อว่าบางที

มันจะทำให้เขาเกิดความตื่นเต้นเร้าให้ระทึกใจกับการกิจ
อันน่าเบื่อนี้ได้บ้าง (น. 223)

เพศสัมพันธ์ไม่ได้สร้างความสุขหรือทำให้เกิดขึ้นได้ในตัวเอง ความสุข
อันเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นผลมาจากปัจจัยจากภายนอก บรรยากาศ
ของโลกทุนนิยมสมัยใหม่ทำให้เพศสัมพันธ์กลายเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน
อันน่าเบื่อจำเจ ขณะที่เรือนไทยของเมฆลามีกลิ่นอายของความเป็นไทยที่ดู
ลึกลับ น่าพิศวง และแฝงด้วยภัยอันตราย บรรยากาศเช่นนี้ช่วยให้เพศสัมพันธ์
กลายเป็นสิ่งแปลกใหม่ท้าทาย สร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้กับชะชะล

ใน *แม่เบี้ย* ความสัมพันธ์ระหว่างความปรารถนา (Desire) และ
ความตาย (Death) แยกไม่ออกจากบริบทของสังคมปัจจุบันที่ผู้คนแสวงหา
ความเสี่ยง สังคมสมัยใหม่มองความเสี่ยงว่าเป็นสิ่งที่จัดการและควบคุมได้¹⁵
ที่ผ่านมาสังคมออกกฎข้อห้ามเพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกกระทำการตามอำเภอใจ
และตกอยู่ภายใต้อำนาจของสัญชาตญาณและความปรารถนา อันอาจนำมา
ซึ่งความหายนะของสังคม¹⁶ แต่เรากลับพบว่าผู้คนในยุคปัจจุบันแสวงหาความ
เสี่ยงกันมากขึ้น จนดูประหนึ่งว่าการผจญภัยเสี่ยงตายกลายเป็นสิ่งน่าหลงใหล
ของผู้คนในยุคปัจจุบัน เดบอรา ลูปตัน (Deborah Lupton)¹⁷ มองการเสี่ยง
ภัยของผู้คนในยุคปัจจุบันว่าอาจเป็นผลมาจากความต้องการหลุดพ้นจาก
ขนบกฎเกณฑ์อันเคร่งครัดของสังคมและสภาพแวดล้อมอันน่าเบื่อหน่ายจำเจ
กิจกรรมที่ทำหายและเสี่ยงอันตรายจึงเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ชื่นชอบ เพื่อแสวงหา
ความแปลกใหม่และความสนุกสนานตื่นเต้นเร้าใจให้กับชีวิตประจำวัน ที่ต้อง
ดำเนินตามระเบียบแบบแผนของสังคมอย่างเคร่งครัด ใน *แม่เบี้ย* ชะชะล
มีชีวิตที่เพียบพร้อมเป็นไปตามอุดมคติที่สังคมกำหนดไว้ทุกประการ ใน
ด้านหนึ่งการดำเนินชีวิตภายใต้ระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดช่วยให้เขา
ประสบความสำเร็จและได้รับการเคารพยกย่องในสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่ง
การดำรงชีวิตภายใต้กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ได้สร้างความกดดันให้กับ

ชนะชล ดังเห็นได้จากการที่เขาพยายามปกปิดอดีตของตนไม่ให้ใครล่วงรู้ การกดทับอดีตนำไปสู่การโยนหาสิ่งที่ขาดหายไป พฤติกรรมของชนะชล ที่สังคมมองว่าสุดโต่งและผิดเพี้ยนไปจากสามัญสำนึกของคนทั่วไป ไม่เพียง แต่เป็นการแสวงหาความตื่นเต้นแปลกใหม่ให้กับชีวิตที่น่าเบื่อจำเจเท่านั้น หากยังแสดงออกถึงเจตจำนงที่ไม่ต้องการอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม อีกด้วย ความต้องการปลดปล่อยตัวตนจากพันธนาการของสังคมทำให้ ชนะชลถวิลหา “ความเป็นอื่น” ที่ต่างไปจากแบบแผนในอุดมคติของสังคม ยิ่ง ชนะชलयึดติดกับขนบแบบแผนของสังคมมากเพียงใด ความต้องการที่ ปลดปล่อยตัวตนและกระทำในสิ่งที่ต้องห้ามของสังคมกลับยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

การหลงใหลในสิ่งต้องห้าม (Abject) ของชนะชलयังเกี่ยวข้องกับแนวคิด เรื่อง Fetishism พฤติกรรมที่เรียกว่า Fetishism นั้นมีหลายรูปแบบและหนึ่งในนั้นคือ S/M “Masochist” เป็นชื่อเรียกกลุ่มคนที่แสวงหาความสุขจากความเจ็บปวด Masochism แสดงออกในหลายระดับนับตั้งแต่ระดับน้อยจนถึงระดับรุนแรง การแสวงหาความตื่นเต้นจากการเสี่ยงตายหรือเสี่ยงอันตรายถือเป็นรูปแบบหนึ่งของ Masochism ในเรื่อง แม่เบี้ย การผจญภัยเสี่ยงตายของ ชนะชลมีลักษณะคล้ายกับ Masochism ชนะชลต้องการกลับไปยังเรือนไทย ของเมขลา ทั้ง ๆ ที่เขารู้ดีว่าสถานที่ที่แห่งนี้มีงูเห่าคอยจ้องทำร้ายเขาอยู่ ความปรารถนาของชนะชลที่จะกลับไปยังสถานที่ต้องห้ามแห่งนี้ครั้งแล้วครั้งเล่า ดูเหมือนเป็นการกระทำที่ไร้เหตุผลและผิดเพี้ยน ลักษณะ Masochism ของ ชนะชลไม่ใช่เกิดจากความปรารถนาที่จะถูกลงโทษหรือทำร้าย แต่เป็นการ แสวงหาความสุขหรือหรรษาจากการเสี่ยงตายด้วยการเผชิญกับอสรพิษร้าย ที่เรือนไทยแห่งนั้น ความสุขจากความเสี่ยงตายคือ “อารมณ์” ที่ได้จากการ ปรากฏตัวของงูเห่า ซึ่งช่วยปรับเปลี่ยนกิจกรรมในชีวิตประจำวันอันน่าเบื่อ หน่ายให้กลายเป็นสิ่งท้าทาย สนุกสนาน ตื่นเต้น¹⁸ เช่นเดียวกันความ ปรารถนาของชนะชลที่มีต่อเมขลาและเรือนไทยหาใช่ความต้องการในตัว บุคคลหรือวัตถุสิ่งของ หากเป็นความปรารถนาในสัญลักษณ์หรือสิ่งที่เมขลาและ

เรือนไทยสื่อความหมาย กล่าวคือ การกลับไปพบเมขลาที่เรือนไทยช่วยให้ ชนะชลสามารถจำลองสถานการณ์ของการกลับคืนสู่อุทรและหลอมรวมเป็น หนึ่งเดียวกับมารดา อย่างไรก็ตามขณะที่นักวิจารณ์หลายท่านชี้ให้เห็นว่า Masochism เป็นเพียงการแสดงหรือการสวมบทบาท¹⁹ ชนะชลต่างจาก Masochist เพราะเขาเชื่ออย่างจริงจังว่าสิ่งที่เขาจินตนาการนั้นเป็นความจริง การได้ใกล้ชิดกับเมขลาทำให้เขาเชื่อมั่นว่าเขาจะไม่ตายจากการจมน้ำ ไม่ต่าง จากการที่เขาทักท้วงเธอว่าเขาคือ “ไอ้แดง” หลานของลุงทิมที่หายสาบสูญไป ความปรารถนาของชนะชลที่จะกลับไปหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับ Object (แม่/น้ำ) หมายถึงการกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมที่ตัวตนยังไม่ปรากฏ นั่นคือ การ กลับไปเผชิญกับความตายซึ่งสังคมสมัยใหม่หวาดกลัวและพยายามปฏิเสธ

บทสรุป

ใน *แม่เบี้ย* วาณิชนำเสนอโศกนาฏกรรมของปัจเจกชนในสังคม สมัยใหม่ (Tragedy of a modern man) ภายใต้กรอบของโรแมนซ์ ชนะชล แสวงหาสิ่งที่มาเติมเต็มความขาดพร่องในจิตวิญญาณ ด้วยการสร้างจินตภาพ เกี่ยวกับเมขลาให้เป็นภาพแทนของรากเหง้าและความเป็นไทยที่เขาแสวงหา อย่างไรก็ตามวาณิชแสดงให้เห็นว่าการกลับไปยังอดีตไม่ใช่การโหยหาสวรรค์ หาย (Lost paradise) ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในโลกความเป็นจริง โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับชนะชลส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่เขาหลงติดกับภาพลวงตาของ ตัวตนที่สมบูรณ์แบบ (Full presence) โดยสร้างเมขลาให้เป็นภาพแทนของ สิ่งที่สูญหายไปในวันเด็กเพื่อปกปิดความขาดพร่องของตัวตน การกลับไปยัง เรือนไทยของเมขลาจึงเป็นเสมือนการกลับไปยัง “บ้านเกิด” อันหมายถึง รากเหง้าความเป็นไทยในอดีตที่เขาห่างเหินไปเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นในสังคม สมัยใหม่แบบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม การหลงใหลติดต่อกับความเป็นไทยของ ชนะชล ในลักษณะของความต้องการกลับไปหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับ รากเหง้าในอดีต ได้กลายมาเป็นความหลงใหลในสิ่งต้องห้ามของสังคม

(Object) อันส่งผลให้ชนะชลพบกับจุดจบคือ ความตาย แม้เมฆลาจำใจ ตัดความสัมพันธ์กับชนะชลและลาจากเขาไปในตอนท้ายเรื่อง แต่ชนะชล ไม่อาจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้ ชนะชลยังคงยึดติดกับภาพลวงตาและ เชื่อว่าเขาได้พบกับสิ่งที่เขาแสวงหา ในฉากสุดท้ายที่เรื่อล่ม ชนะชลมองเห็น ภาพของเมฆลาปรากฏในสายน้ำ ก่อนที่เขาจะจมน้ำเสียชีวิต

เขาพยายามดิ้นเท้าเพื่อจะพาร่างขึ้นเหนือน้ำอีก แต่ก็ไม่ขึ้น
มือทั้งสองตะเกียกตะกายแหวกว่ายสายน้ำทั้ง ๆ ที่มีมือหนึ่งยังคง
กำห่วงหิ้วตะเกียงรั้วนั้นไว้อย่างแน่น ไฟตะเกียงยังคงลุกมีแสงสว่าง
ริบหรี่ เขาเห็นพรายน้ำพราวเลือนเด่นเป็นฟองพลุ่งพล่าน จับพลัน
แสงตะเกียงก็สว่างเรืองวูบขึ้นตรงหน้าเขา เขาลืมตาเพ่งมองและ
เห็นภาพของเธอมอราวมเรืองอยู่ในแสงตะเกียงนั้น

วาระนั้นร่างของเขาสงบนิ่ง ยุติการดิ้นรนต่อสู้ ความหนักอึ้งอัดอัด
เบาบางลง...เหมือนจะเกือกลูให้เขาได้พินิจหน้านางนั้นให้เห็น
ถนัดชัดเจน ภาพใบหน้านางงดงามสว่างรังรองในแสงตะเกียงของเธอ
สวยจับจิตจับใจ ‘เมฆลา’ เขาขานนามของเธอ รู้สึกว่าร่างกาย
เย็นสบาย นาทีนี้สายน้ำไม่ได้น่ากลัวอีกต่อไปแล้ว (น. 454)

ก่อนหน้านี้ชนะชลพยายามตะเกียกตะกายพาดตัวเองขึ้นมาจากน้ำ แต่เมื่อได้เห็นภาพของเมฆลาผุดขึ้นมาในสายน้ำทำให้ชนะชลเชื่อว่าน้ำจะไม่ทำอันตรายแก่เขา เขาจึงยอมจำนนไม่พยายามเอาชนะสายน้ำอีกต่อไป การพยายามเอาชนะสายน้ำเท่ากับเป็นการกลับไปเผชิญกับความสูญเสียและความว่างเปล่าอีกครั้ง เนื่องจากเมฆลาได้ตัดสินใจบอกลาชนะชล เธอจึงไม่อาจเป็นวัตถุแห่งการคลั่งไคล้ไหลหลงให้แก่เขาได้อีกต่อไป ชนะชลจึงเลือกที่จะอยู่ในโลกของแฟนตาซีและเชื่อว่าเขาได้พบกับสิ่งที่เขาโหยหา แม้ว่าในความเป็นจริงภาพของเมฆลาที่ปรากฏในสายน้ำก่อนเขาล่มจะเป็นจินตภาพที่เขาสร้างขึ้นมาก็ตาม

เชิงอรรถ

- 1 อ้างจาก Sigmund Freud, "The Uncanny," In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. & trans. James Strachey, Vol. 17. (London: Hogarth, 1953), p. 245.
- 2 "ปัจเจกชน" ในที่นี้หมายถึงชนชั้นกลางที่เป็นเพศชาย
- 3 ธงชัย วินิจจะกูล, "การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต: ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม 2519," ใน *สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์, วัฒนธรรม นวัตกรรม และคณะ (บรรณาธิการ)* (กรุงเทพฯ: ตรัสวิน, 2543), น. 37.
- 4 เสรี พงศ์พิศ, *คืนสู่รากเหง้า* (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, 2529), น. 75.
- 5 อ้างแล้ว, หน้า 76.
- 6 ทวีวัฒนธรรมคล้ายกับสิ่งที่ พัฒนา กิตติอาษา (2546) มองว่าเป็นการโยยหาอดีตในระดับสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็น "ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม" รูปแบบหนึ่งที่สมาชิกในชุมชนกระทำร่วมกัน ดู พัฒนา กิตติอาษา, *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการโยยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร [องค์การมหาชน], 2546), น. 8.
- 7 Edward M. Bruner, "Tourism in the Balinese Borderzone," in *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*, eds. Smadar Lavi and Ted Swedenburg (Durham: Duke University Press, 1996), pp. 157-58.
- 8 ใน แม่เบี้ย "น้ำ" มีลักษณะเป็น Object เนื่องจากมีความหมายก้ำกึ่งคลุมเครือเกี่ยวข้องกับการมีชีวิตและความตาย
- 9 อภิศักดิ์ไพฑาคำ, "มหานคร กรุงเทพฯ: วิพากษ์ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติของการพัฒนาเมือง," *วารสารศูนย์บริการวิชาการ* 11 (กรกฎาคม-กันยายน 2546):44.
- 10 Sigmund Freud, "The Uncanny," In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, ed. & trans. James Strachey, Vol. 17. (London: Hogarth, 1953), p. 245.

- 11 Georges Bataille มองว่า กฎข้อห้าม (taboo) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการละเมิด (transgression) เขากล่าวว่า “There exists no prohibition that cannot be transgressed. Often the transgression is permitted, often it is even prescribed.” ดู Georges Bataille, *Eroticism: Death & Sensuality*, trans. Mary Dalwood (San Francisco: City Lights Books, 1986), p. 63.
- 12 มาลินี แก้วเนตร, *แลหนึ่ง ลอดแวน วรรณกรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2545), น. 111.
- 13 อาทิเช่น วัลยา วิวัฒน์ศร, “การศึกษาสถานที่ในนวนิยายเรื่อง ‘แม่เบี้ย’ ของวาณิช จรุงกิจอนันต์,” ใน *วรรณวิจิตร* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 73-85. และเสาวณิต จุลวงศ์, “พื้นที่เรือนไทยในนวนิยายแม่เบี้ย,” *วารสารอักษรศาสตร์* 37 (มกราคม-มิถุนายน 2551):69-99.
- 14 ดูเพิ่มเติมใน Barbara Creed, *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis* (New York: Routledge, 1997).
- 15 ดูเพิ่มเติมใน Deborah Lupton, *Risk: Key Ideas* (London and New York: Routledge, 1999) และ Ulrich Beck, *World Risk Society* (Cambridge: POLITY, 2001).
- 16 ยศ สันตสมบัติ, *ฟรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์: จากทฤษฎีความฝันสู่ทฤษฎีสังคม* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 57.
- 17 Deborah Lupton *Risk: Key Ideas* (London and New York: Routledge, 1999).
- 18 ไม่ต่างจากการที่ชนะชลบอกกับเมฆลาว่า เขาชอบก๊วยเตี๋ยวเรือของอาเต้า การที่เขาถนัดเช่นนี้ไม่ใช่เพราะรสชาติของอาหาร หากการได้ทานก๊วยเตี๋ยวในเรือนแพท่ามกลางธรรมชาติริมน้ำ ทำให้ก๊วยเตี๋ยวเรือของอาเต้ามีรสชาติ “อร่อย” กว่าที่อื่น
- 19 วาเลอรี สตีล (Valerie Steele) อ้างคำพูดของ แพท คาลิฟา (Pat Califa) ที่กล่าวว่า “the key word to understand S/M is fantasy. The roles, dialogue, fetish costumes, and sexual activity are part of a drama or ritual.... The S/M subculture is a theatre in which sexual dramas can be acted out.” ดู Valerie Steele’s *Fetish: Fashion, Sex and Power* (New York and Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 171.

บรรณานุกรม

- ธงชัย วินิจจะกุล. 2543. การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต: ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม 2519. ใน จักรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (บก.), *สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์*, หน้า 18-47. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตรัสวิน.
- พัฒนา กิตติอาษา. 2546. บทบรรณาธิการ. ใน พัฒนา กิตติอาษา (บก.), *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์ไทยในอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*, หน้า 2-48. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- มาลินี แก้วเนตร. 2545. *แลหนึ่ง ลอดแวน วรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.
- ยศ สันตสมบัติ. 2550. *ปรอยด์และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์: จากทฤษฎีความฝันสู่ทฤษฎีสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาณิช จรุงกิจอนันต์. 2530. *แม่เบี้ย*. กรุงเทพฯ: บุรพาสาน.
- เสรี พงศ์พิศ. 2529. *คืนสู่รากเหง้า*. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- อภิศักดิ์ ใฝ่ทองคำ. 2546. “มหานคร กรุงเทพฯ: วิพากษ์ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติของการพัฒนาเมือง,” *วารสารศูนย์บริการวิชาการ* 11(3): 42-47.
- Bataille, Georges. 1986. *Eroticism: Death and Sensuality*. Mary Dalwood (trans.) San Francisco: City Lights Books.
- Beck, Ulrich. 2001. *World Risk Society*. Cambridge: Polity.
- Bruner, Edward M. 1996. Tourism in the Balinese Borderzone. In Smadar Lavie and Ted Swedenburg (eds.), *Displacement, Diaspora, and Geographies of Identity*, pp. 157-179. Durham: Duke University Press.
- Creed, Barbara. 1997. *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis*. New York: Routledge.

- Freud, Sigmund. 1953. The Uncanny. In James Strachey (ed. & trans.), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Vol. 17. pp, 219-252. London: Hogarth.
- Lupton, Deborah. 1999. *Risk: Key Ideas*. London and New York: Routledge.
- Steele, Valerie. 1996. *Fetish: Fashion, Sex and Power*. New York and Oxford: Oxford University Press.